

”Den nordiske roman?”

– En undersøkelse av hvordan Nordisk Råds bedømmelseskomité skriver om romanene som vinner Nordisk Råds litteraturpris

---

Malene Berthelsen Lindgren

NOR4935: Masteroppgave i Nordisk litteratur

Høsten 2015

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

Universitetet i Oslo

Sammendrag

Det finnes mange forskjellige forestillinger om hva nordisk litteratur og ”den nordiske roman” er og bør være. Ifølge lektor ved Universitetet i Tromsø, Odd Gaare, kan myter om skjønnlitterære sjangre konstrueres av dem som omtaler litteratur, og ikke bare av dem som skriver skjønnlitteratur. Begrunnelsestekstene som Nordisk Råds bedømmelseskomité skriver om vinnerne blir brukt som utgangspunkt for pressen som skriver om vinnerverkene. Dette gjør at begrunnelsestekstene har en stor rekkevidde i Norden. En retorisk analyse av begrunnelsestekstene og prisutdelingssituasjonen på grunnlag av Aristoteles sin teori om talesjangrene og Carolyn Millers sjangerteori viser at tekstene inneholder talehandlingene ”hyllest” og ”anbefaling”, og er beslektet med både fest- og leilighetstalen og lovtalen. Bevisføringen ligger i ethos og pathos da logos er så godt som fraværende, og begrunnelsestekstene tar form som tautologiske slutninger: ”romanen vinner fordi den er god, og den er god fordi den vinner...”.

Analysen av adjektivbruken i begrunnelsestekstene viser at det er flest adjektiv som beskriver romanenes form, men nesten like mange som beskriver innholdet. Det er lite fokus på forfatteren, forfatterskapet og leseren. Videre bryter jurytekstene med en klisjé om den ”nordiske roman” siden det finnes særdeles få beskrivelser av natur og humor, noe som kan betraktes som to fellesnevner i nordisk litteratur. Dette funnet utelukker ikke at natur, geografi og humor kan være til stede i romanene. Analysen av begrunnelsestekstene viser også at kriteriene som bedømmelseskomiteen tilsynelatende i sterkest grad har bedømt ut fra er det Per Thomas Andersen kaller intensitetskriteriet og det moralske/politiske kriteriet. Siden Nordisk Råds litteraturpris ifølge vedtektene skal gå til et ”skjønnlitterært verk som oppfyller høye litterære og kunstneriske krav”, kom det ikke som en overraskelse at estetiske kriterier veier tyngst. Derimot var det mer overraskende at det moralske/politiske kriteriet kom så høyt opp på statistikken. Dette viser at dannelse og opplysning er verdsatte funksjoner ved vinnerromanene. Den dominerende og økende bruken av intensitetskriteriet vitner om at opplevelser og underholdning er en ønskelig funksjon ved romanene som vinner.

Analysen bygger opp om en forestilling av ”nordiske romaner” som historiske, komplekse, dannende, intense og nyskapende med et skarpt og vakkert språk med mye fokus på samfunnet dets individer.

Forord

Interessen for litteraturpolitikk startet på en forelesning om Harold Bloom med den inspirerende Elisabeth Oxfeldt høsten 2013. Snøballen startet å rulle, og interessen vokser fortsatt. Interessen for nordisk samarbeid startet da jeg jobbet på Nordens Hus i Reykjavík mellom bachelor og master. Det var også da jeg bestemte meg for å skrive om Nordisk Råds litteraturpris. Veien derfra har vært en reise. Jeg flyttet fra Oslo til København for å dra på utveksling våren 2014, og i København har jeg vært praktikant i Nordisk Språkkoordinasjon og på den norske ambassaden. Etter dette bestemte jeg meg for å bli boende i København for å skrive masteroppgaven derfra. Som en del av skriveprosessen har jeg vært på et seminar på Schæffergården om tendenser om nordisk film, et seminar om tendenser i nordisk barnelitteratur og et seminar om Nordisk Råds litteratur i Reykjavik. Prosjektet har med andre ord vært eventyrlig, spennende og veldig inspirerende. Å skrive masteroppgave er også et ensomt prosjekt, og heldigvis har jeg så mange gode og kloke folk rundt meg, både faglig og sosialt:

Først og fremst vil jeg takke den kloke og skarpe veilederen min Marianne Egeland, som har stirret meg i nakken hele veien fra Oslo til København og fått meg til å være kritisk ned til hvert minste komma.

Takk til Louise Hagemann, Anna Enemark og Britt Bohlin ved Nordisk Råd som har fulgt skrivningen min med stor interesse og svart på alle store og små spørsmål. Og til Sigurður Ólafsson som inviterte meg til prisutdelingen i Reykjavik slik at jeg kunne oppleve det som jeg før bare hadde sett på papir og på TV. Det var en uforglemmelig opplevelse.

Takk til Hulda Zober Holm som får meg til å føle at jeg kan klare alt, til mamma og pappa som sier at det er lov å trene og ta pauser når man skriver master, til Maja som jeg alltid kan snakke med om alt, og til Ann-Katrine, Hilde, Gerd Helena, Tante Tina og Ellisiv for iherdig gjennomlesning og konstruktiv kritikk. Jeg er også evig takknemlig for alle kaffepausene og de gode samtalene innimellom på Københavns Universitet og Den sorte Diamant med gode venner og for at jeg alltid blir i godt humør av å komme hjem til mine fantastiske *flatmates* Gerd Helena og Sjur.

Innhold

SAMMENDRAG	2
1. INNLEDNING	7
2. TEORI OG METODE	11
2.1. UTGANGSPUNKT	11
2.2. RETORISK ANALYSE	12
2.2.1. Nivåene i en kommunikasjonshendelse	13
2.3. KVANTITATIV UNDERSØKELSE AV ADJEKTIVBRUK	14
2.4. ANALYSE AV TALESJANGRE, KULTUR, LEVEMÅTE OG MENNESKETS NATUR	15
3. LITTERATURPRISER SOM INSTITUSJONELT FENOMEN	17
3.1. PRISUTDELING SOM KULTUR OG TRADISJON	17
3.2. ”EN LITTERÆR SKUEPLADS”	18
3.3. TRANSAKSJON, SIRKULASJON OG DELT GLANS: EN NYHISTORISK TILGANG TIL LITTERATUREN	19
3.4. NORDISK RÅDS LITTERATURPRIS	20
3.4.1. Utvelgelsen av Nordens beste bok	20
3.4.2. Kriterier for valg av vinner	21
3.5.1. Det moralske/politiske kriteriet	23
3.5.2. Det kognitive/teoretiske kriteriet	24
3.5.3. Det genetiske kriteriet	24
3.5.4. Det estetiske kriteriet	24
3.5.5. Det affektive kriteriet	25
4. HYLLEST, ANBEFALING OG FORESTILLING OM DEN NORDISKE ROMAN	27
4.2.1 Annonsering, hyllest og anbefaling	28
4.3. ROS, DADDEL OG LESERÅD	28
4.4. BEVISFØRING FOR VALGET AV NORDENS BESTE ROMAN	29
5. SPRÅK OG TALEMÅTE	31
5.1. VAGT SPRÅK	31
5.2. ADJEKTIVBRUK	32
6. HVA BESKRIVER ADJEKTIVENE?	33

6.1. FORM OG INNHOLD	34
6.2. LITE FOKUS PÅ FORFATTEREN OG LESEROPPLEVELSEN	34
7. ADJEKTIVINNDELING ETTER TEMA	35
7.1. KLISJEEN SVINNER HEN – LITE FOKUS PÅ NORDISK NATUR.....	36
7.2. LITE PRESTISJE I HUMOR?.....	37
8. INNDELING BASERT PÅ VURDERINGSKRITERIER	39
8.1. ESTETIKK OG INTENSITET.....	40
8.2. MORAL OG POLITIKK.....	41
9. KULTURPOLITIKK.....	43
9.1. TRE KULTURPOLITISKE STRATEGIER	44
9.2. POLITIKK PÅ GRUNNLAG AV ANALYSEN AV BEGRUNNELSESTEKSTENE	45
9.2.1. Opplevelser og underholdning.....	46
9.2.3. Dannelse og opplysning.....	48
AVSLUTNING.....	49
LITTERATUR.....	53
VEDLEGG	56
VEDLEGG 1: OVERSIKT OVER ADJEKTIV KATEGORISERT ETTER VURDERINGSKRITERIER	57
VEDLEGG 2: OVERSIKT OVER ADJEKTIV KATEGORISERT ETTER VURDERINGSKRITERIER	62
VEDLEGG 3: OVERSIKT OVER VINNERROMANER OG BEGRUNNELSESTEKSTER	66

1. Innledning

Spørsmålet ”Hva er nordisk litteratur?” innledet Bokprogrammets spesialsending ”Nordens beste bøker” om Nordisk råds litteraturpris i 2012. Programmet ble produsert i samarbeid mellom NRK og DR i anledning prisens femtiårsjubileum. Spørsmålet ble kort og kontant avfeid av programlederen fra DR: ”Desværre er der ikke nogen, der ved, hvad det er.”

Likevel finnes det ulike tanker om hva som er typisk for nordisk litteratur. Noen forbinder det kanskje med melankolske mennesker ute i den barske, værbitte naturen i kamp mot indre og ytre krefter. I bloggen ”Rasmus skriver en nordisk børnebog”, hevder Rasmus Bregnhøj, som er illustratør, avistegner og billedkunstner, at nordisk *barnelitteratur* er dyster, grensenedbrytende, og har en subtil seksuell undertone. Og man må for all del ikke glemme det mytologiske aspektet (blog.rasmusbregnhoi.dk).

Inger Thorun Hjelmervik, som er lektor ved Institut for Kultur og Identitet ved Roskilde Universitet, hevdet i sin doktorgradsavhandling, *Great books. Nordisk råds litteraturpris mellem kapløb og kvalitet* (1996), at det ikke finnes en sjanger man kan kalle ”nordisk”. Hun skriver: ”En sådan genreklassifisering passer imidlertid ikke med den faktiske samling av nominerede og vindende bøger igennem årene, hvorfor en rent *litteraturvidenskabelig* periodisering er svær at anvende på *institutionens* utviklingsforløb” (1996: 29). Hjelmerviks avhandling er en 19 år gammel kilde, men hvis vi tar påstanden fra programmet ”Nordens beste bøker” fra 2012 med i betraktningen, ser det ut til at man fortsatt ikke kan hevde at det finnes en ”nordisk” sjanger.

En som støtter denne påstanden, er den tidligere prisvinneren Gyrðir Eliasson. I ”Nordens beste bøker” hevder han at forestillingen om nordisk litteratur, som en fortelling om det dystre og melankolske mennesket i kampen mot maktene i naturen, samfunnet og seg

selv, er en klisjé som lever sitt eget liv (i NRK 2012). Grunnen til at det ikke lar seg gjøre å samle nordisk litteratur under én hatt, er blant annet at den favner om så mange temaer, skrivestiler og sjangre. Også Thomas Bredsdorff, som er professor i nordisk litteratur og kulturskribent i Politiken, avviser en generell nordisk samhörighet og samklang: “Vrøvl! Det litterære nordiske fællesskab er en ønskedrøm om noget, der kun har eksisteret i korte perioder” (i Winter 2008).

Et annet aspekt er hvordan forfatterne av de nominerte bøkene til Nordisk råds litteraturpris forholder seg til prisen, til klassifiseringen som nordiske, og til stereotypiene og bildene som følger med det å vinne prisen. En av dem som er skeptiske til prisen, er forfatteren Tomas Espedal. Han har blitt nominert tre ganger, og mener at Nordisk råd enten må gi ham prisen eller slutte å nominere ham: ”Eg liker ikkje sånne ting. Så no når eg reiser ned til Stockholm blir det ei slags øving” (i Rauk 2014). I ”Nordens beste bøker” fortelles det at noen forfattere avfinner seg med identifikasjonskravet om ”det nordiske”, og at andre ikke gjør det. Naja Marie Aidt har alltid følt seg veldig nordisk fordi hun ble født i Grønland og bor i Danmark. Pia Tafdrup føler deg mer nordisk jo lengre vekk fra Danmark hun kommer; hun forteller at hun ”bor” i det danske språket og derfor føler seg veldig forbundet med nordisk kultur. Einar Már Guðmundsson kjenner seg i godt selskap i og med at han skriver en type litteratur med sterke tradisjoner som stammer fra sagadiktingen og H.C. Andersen. Han mener at den nordiske litteraturen kjennetegnes av stemningen, humoren og måten vi forteller historier på (i NRK 2012). På den andre siden finnes det forfattere som ikke føler seg nordiske, som for eksempel Sara Stridsberg, som mener at sin litteratur er grenseløs (i NRK 2012). Med andre ord har kanskje ikke bøker under termen ”nordisk litteratur” mer til felles enn at de er skrevet på et nordisk språk av en forfatter fra Norden.

Men kan man, på tross av avvisningene og uenighetene, hevde at det likevel eksisterer en *oppfatning av* eller en *forestilling om* ”nordisk litteratur” – på samme måte som Nordens innbyggere har en forestilling om hva for eksempel latinamerikansk litteratur er? Professor i litteraturvitenskap ved Lunds Universitet, Rikard Schönström, hevder at han tidligere har vært enig i Bredsdorffs avvisning av en felles nordisk sjanger, men at han ser en tydelig nordisk sammenheng når han underviser i moderne litteratur andre steder enn i Norden (i Winter 2008). Odd Gaare, som er lektor i nordisk litteratur ved Universitetet i Tromsø, har en hypotese om hvordan forestillinger om hva som er typisk for nordisk litteratur oppstår. Ifølge Gaare foregår det en ”mytologiseringsprosess” fra og med øyeblikket boken nomineres, og prosessen fortsetter i uviss tid. I utgangspunktet er de nominerte titlene først og fremst bøker av høy litterær kvalitet. Men når de kommer ut på den andre siden av

mytologiseringsprosessen, har bøkene blitt stemplet som ”nordiske”. Gaare eksemplifiserer sin påstand med Sarah Stridsbergs *Drömfakulteten*. Stridsberg litteratur oppfattes ikke som spesielt ”nordisk”, men

når hun nomineres av den svenske nominasjonskomiteen, kommer det blågule flagget opp, og det har blitt en nasjonal tekst fordi den da skal inn i juryering i Nordisk råds litteraturprissammenheng. Og når hun blir kåret til vinner, skjer det en ytterligere mytologisering og transformasjon der teksten blir nordisk. (i NRK 2012)

Ifølge Gaare er det mange ganger slik at det er de som *omtaler* litteratur som gjør den ”nordisk”. Et eller flere av medlemmene i juryen¹ skriver begrunnelsesteksten som blir lest opp på prisutdelingen av det foregående årets prisvinner. Tekstene finnes også i skriftlig form på Nordisk råds hjemmeside og brukes av pressen som utgangspunkt for å skrive om vinneren. Ofte siteres begrunnelsesteksten direkte. Med andre ord blir tekstene spredt rundt i Norden og selv utover Nordens grenser. Nordisk råds bedømmelseskomité er derfor blant de mest innflytelsesrike av de som omtaler vinnerromanene. Dette er grunnen til at begrunnelsestekstene er primærmaterialet for denne oppgaven.

Min hypotese er at begrunnelsestekstene kan si noe om hvilke kriterter bedømmelseskomiteen legger vekt på, hva slags funksjon ved litteraturen som blir verdsatt, og hva slags forestilling om ”den nordiske roman” juryen skaper. Skal vinnerromanen være morsom og underholdende, lærerik, opplysende, og eller gi leseren en sterk følelse eller opplevelse? En av årsakene til at dette er interessant, er at både de nominerte bøkene og prisvinnerne blir oversatt til flere språk, selges i flere land, og selger bedre fordi prisen betraktes som et kvalitetsstempel. Hva bedømmelseskomiteen mener er Nordens beste bok, kan med andre ord påvirke nordiske leseres syn på hva som er god og leseverdig litteratur.

Oppgavens problemstilling bygger på og undersøker Gaares hypotese. Problemstillingen er: *Hvordan skriver Nordisk råds bedømmelseskomité om romanene som vinner Nordisk råds litteraturpris, og hva kan kriteriene som ligger til grunn for juryens vurderinger fortelle forestillinger om ”den nordiske roman” og om hva Nordisk råds bedømmelseskomité anser som ønskelige funksjoner ved romanene som vinner?*

---

¹ Jeg kommer til å benytte betegnelsene ”jury” og ”bedømmelseskomité” for variasjonens skyld.

2. Teori og metode

Min hypotese er at måten Nordisk råds bedømmelseskomite skriver om verkene, og i denne anledningen romanene som vinner Nordisk råds litteraturpris, kan fortelle noe om hvilke vurderingskriterier juryen har lagt til grunn for avgjørelsen, samt hvilke funksjoner ved vinnerromanene som er ønskelige og verdsatte. Siden begrunnelsestekstene blir brukt i Nordisk råds pressemeldinger, har de en relativt stor spredning. Derfor har begrunnelsestekstene mulighet til å påvirke forestillingen om ”den nordiske roman”, slik jeg ser det.

Oppgavens problemstilling er tredelt. De to første delene av problemstillingen² drøftes gjennom en retorisk analyse begrunnelsestekstene. Jeg tar utgangspunkt i Aristoteles definisjon av retorikk³, og jeg kommer hovedsakelig til å benytte meg av Carolyn Millers sjangerteori fra ”Genre as a Social Action” (1984). I delanalysene støtter jeg meg hovedsakelig til John Langshaw Austins talehandlingsteori fra ”How to do things with words” (1962) og teori om litteraturkritikk fra Per Thomas Andersens ”Kritikk og kriterier” (1987). Den tredje delen av problemstillingen⁴ drøftes ved hjelp av Dorte Skot-Hansens artikkel ”Kultur til tiden – strategier i den lokale kulturpolitikk” (1999) om tre kulturpolitiske strategier i dansk og nordisk kulturpolitikk.

2.1. Utgangspunkt

Forklaringen på at jeg analyserer begrunnelsestekstene finnes i Gerard Genettes teori om paratekstuell påvirkning i ”Introduction to the Paratext” (1991). Begrunnelsestekstene kan i lys av et av Genettes begreper kalles for paratekster. En paratekst fungerer ifølge Genette som en ”terskel” til den skrevne tekst, og denne ”vestibulen” kontrollerer hele lesingen av det aktuelle verket (1991: 261). I ”Introduction to the Paratext”, blir parateksten beskrevet som en ”transaksjonssone” mellom teksten og det som ligger utenfor, og som gjør teksten lettere å forstå i henhold til forfatterens intensjon:

---

² Hvordan skriver Nordisk råds bedømmelseskomité om romanene som vinner Nordisk råds litteraturpris, og hva kan kriteriene som ligger til grunn for juryens vurderinger fortelle om forestillinger om ”den nordiske roman”?

³ ”(...) en kunnen (*dynamis*), hvis oppgave ikke i og for sig er at overbevise nogen, men i hvert enkelt tilfælde at pege på de overbevisende momenter (*pithana*), der foreligger” (2013: 14).

⁴ Hva kan kriteriene som ligger til grunn for juryens vurderinger fortelle om hva Nordisk råds bedømmelseskomité anser som ønskelige funksjoner ved romanene som vinner?

This fringe, in effect always bearer of an authorial commentary either more or less legitimated by the author, constitutes, between the text and what lies outside it, a zone not just for transition, but of *transaction*; the privileged site of a pragmatics and of a strategy, of an action on the public in the service, well or badly understood and accomplished, of a better reception of the text and a more pertinent reading – more pertinent, naturally, in the eyes of the author and his allies. (261)

Paratekstualitet blir også behandlet i det oversatte verket *Paratexts – Thresholds of Interpretation* (1997). Her forklarer Genette at paratekster utruker teksten med en ”setting”: en type kommentar som det er vanskelig eller umulig for leseren å se bort fra under lesingen (3). En paratekst er dermed et transaksjonsområde som påtvinger leseren et funksjonelt verktøy og en mer eller mindre ufrivillig lesestrategi som påvirker oppfattelsen av teksten.

Med teorien om paratekstualitet har Genette synliggjort hvilken rolle for eksempel forlag eller en bedømmelseskomité spiller når de bestemmer seg for hvordan et verks paratekster skal utformes. Genette tar med andre ord et oppgjør med verkkategorien og viderefører diskusjonene der strukturalister som Roland Barthes og Roman Jakobson stilte spørsmål ved et verks start- og sluttspunkt, og om det overhodet er mulig å sette rammer for verket. Genette utvider tekstbegrepet til å ikke bare å omfatte bokens innhold, men også rammene for hvor teksten er plassert.

Genette deler paratekstene inn i to grupper: Den første kaller han ”peritekster”. Dette er tekster som er forbundet med teksten rent fysisk. Peritekster kan eksempelvis være bokomslag, forord eller tilegninger. Den andre typen paratekst kalles ”epitekster”, og har, rent fysisk, et mer eksternt forhold til hovedteksten enn en peritekst. Epitekstene kan være anmeldelser, intervjuer eller begrunnelsestekster. Både peritekster og epitekster påvirker lesningen og leserens forståelse av teksten i større eller mindre grad. Ved hjelp av Genette ønsker jeg å påpeke muligheten juryen har til å påvirke lesingen av vinnerverkene og dermed også forestillingen om ”den nordiske roman”.

2.2. Retorisk analyse

I analysen av begrunnelsestekstene tar jeg utgangspunkt i Millers definisjon av sjanger, og i hennes metode for å analysere det hun kaller en ”kommunikasjonshendelse”. I artikkelen ”Genre as a Social Act” definerer Miller en sjanger som ”en konvensjonell diskurskategori basert på en omfattende typifisering av retoriske handlinger” (1984: 160). Miller skriver også at som handling får sjangeren mening fra situasjonen og den sosiale konteksten den oppstod i

(160). Konteksten er med andre ord avgjørende for tolkningen av en kommunikasjonshendelse. I denne oppgaven analyseres kommunikasjonshendelsen som foregår i og rundt begrunnelsestekstene. Jeg velger å kalle denne kommunikasjonshendelsen for ”annonsering av og begrunnelse for vinnerromanen av Nordisk råds litteraturpris”. Grunnen er at konteksten, som for eksempel det paratekstuelle, legger føringer for tolkningen av både betydningen og hensiktsmessigheten av hendelsen (161⁵).

Miller forklarer at retoriske situasjoner er sosiale konstruksjoner som følger av menneskenes definisjoner, og ikke persepsjoner av materielle omgivelser. Det som gjentas er menneskets (re)konstruksjon av en type retorisk situasjon. Suksessfull kommunikasjon krever at deltakerne bruker redskapene de rår over til å gjenskape og gjenkjenne slike retoriske situasjoner (156). Det er altså ifølge Miller mulig å typifisere og analysere sjangre ved å gjenkjenne retoriske situasjoner og semiotiske strukturer. Men hvordan gjør Miller dette i praksis?

2.2.1. Nivåene i en kommunikasjonshendelse

Det er med Millers definisjon av sjanger at ”Millers hierarki” kan være til hjelp i min analyse. Med feste i sin sjangerdefinisjon presenterer Miller en hierarkisk kommunikasjonsmodell. Modellen er delt inn i de ni forskjellige meningsnivåene som ifølge Miller finnes i en kommunikasjonshendelse.

Millers hierarki (1984: 161)
Human Nature (Menneskets natur)
Culture (Kultur)
Form of Life (Levemåte)
Genre (Sjanger)
Episode or Strategy (Episode eller strategi)
Speech Act (Talehandling)
Locution (Talemåte)
Language (Språk)
Experience (Erfaring)

De hierarkiske nivåene er koblet til hverandre gjennom regler som koordinerer de kognitive bevegelsene mellom dem (161). Derfor må man ta stilling til alle nivåene når man analyserer en kommunikasjonshendelse. Men det er forskjell på hvor fremtredende nivåene er i ulike

⁵ Oversettelsen av Millers begreper er min egen. Det gjelder også andre oversettelser dersom ikke annet er oppgitt.

typer kommunikasjon, og det er ikke mulig å angi presist hvor mange nivåer som er aktivert (162).

Millers hierarki utgjør rammen for den retoriske analysen. I den retoriske analysen tar jeg utgangspunkt i Aristoteles sin definisjon av retorikk: ”en kunnen (*dynamis*), hvis oppgave ikke i og for sig er at overbevise nogen, men i hvert enkelt tilfælde at pege på de overbevisende momenter (*pithana*), der foreligger” (2013: 14). Jeg skal drøfte åtte av de ni nivåene i kommunikasjonshendelsen ”annonsering av og begrunnelse for vinnerromanen av Nordisk råds litteraturpris” og peke på hvilke momenter bedømmelseskomiteen bruker til å overbevise, og som er med på å forme en forestilling om hva som er en ”nordisk roman”, og hva som skal til for at en roman vinner Nordisk råds litteraturpris.

Siden nivåene i denne kommunikasjonshendelsen er så tett sammenkoblet, kommer jeg til å drøfte flere av dem samlet. Jeg drøfter ikke alle nivåene i like stor grad siden enkelte nivåer er mer fremtredende enn andre. Nivåene ”erfaring”, ”talemåte” og ”språk” drøfter jeg samlet. Jeg samler også ”talesjanger” og ”episode/strategi” for seg, og ”levemåte”, ”kultur” og ”menneskets natur” for seg. Nivået talehandling blir drøftet for seg selv fordi det gir mening når det knyttes direkte til Austins talehandlingsteori. Nivået ”erfaring” blir ikke drøftet fordi det er så lite fremtredende sammenliknet med de andre nivåene.

2.3. Kvantitativ undersøkelse av adjektivbruk

Fokuset på analysen av talemåte (”locution”) er størst fordi jeg mener dette er et av de mest dominerende nivåene i kommunikasjonshendelsen. Metoden jeg har valgt i denne delanalysen er en kvantitativ analyse, og går ut på å analysere bedømmelseskomiteens bruk av adjektiv i begrunnelsestekstene om vinnerromanene. Kvantitative undersøkelser utgjør en effektiv måte å kartlegge informasjon på. Kvantitativ metode innebærer, i motsetning til kvalitativ, systematisk registrering og presentasjon av enhetene som undersøkes. En kvantitativ undersøkelse av adjektivbruk er en effektiv metode fordi adjektiv gjerne angir eksplisitte verddivurderinger og kan derfor være svært effektive som overbevisende elementer.

Adjektivene er kategorisert og satt inn i tre forskjellige diagrammer som angir mønstre og tendenser. I Diagram 1 er adjektivene kategorisert etter *hva* de beskriver. Dette gjelder for eksempel verkets form og innhold eller forfatteren bak det, og vi får således et inntrykk av hva komiteen har lagt mest vekt på. I Diagram 2 er adjektivene kategorisert etter tema. Eksempler på dette er ”storhet”, ”humor” og ”natur og geografi”, og man får gjennom dette

diagrammet et inntrykk av hva slags tema, både innholdsmessig og formmessig, det har vært mest fokus på å beskrive i begrunnelsestekstene.

Til slutt er adjektivene i Diagram 3 kategorisert etter hvilke kriterier det tyder på at bedømmelseskomiteen har brukt under vurderingen. Dette forteller oss samtidig hvilke egenskaper og funksjoner ved romanene som har vært mest vektlagt. Kriteriene er hovedsakelig hentet fra Andersens ”Kritikk og kriterier”, som er inspirert av Monroe Beardsleys estetikkteori fra *Aesthetics. Problems in the Philosophy of Criticism* (1958). For å nyansere trekker jeg inn Erik Bjerck Hagens teori slik han presenterer den i *Litteraturkritikk* (2004) og Jan Mukařovskýs funksjonsteori som blir behandlet av Jofrid Karner Smidt i ”Litteratursosiologi og estetikk – Jan Mukařovský revisited” (2011). Alle diagrammene viser hvilke adjektivkategorier som er mest fremtredende totalt, samt i hvilket tiår de er sterkest representert.

2.4. Analyse av talesjangre, kultur, levemåte og menneskets natur

I analysen av talesjangre (”genre”) benytter jeg meg av Aristoteles sin teori om de opprinnelige talesjangrene. I drøftingen av hva slags talehandlinger (speech acts) som befinner seg i begrunnelsestekstene benytter jeg meg av Austins talehandlingsteori fra boka *How to Do Things With Words* (1962).

Nivåene ”levemåte”, ”kultur” og ”menneskets natur” knyttes til prisutdelingsinstitusjonen og prisutdelingskulturen. Her trekker jeg inn teori fra professor James F. Englishs bok *Economy of Prestige. Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value* (2008). Jeg benytter meg av teori fra dette verket fordi det gir en solid, oppdatert og dyptgående innføring i fenomenet litteraturpriser fra antikken til i dag, hva som skal til for at en pris skal ha autoritet og dermed være vellykket, prisenes mulighet til å skape og bekrefte immateriell verdi og sirkulasjonen av kulturell verdi i kulturelle sfærer. Sirkulasjonen av kulturell verdi, samt spenningene som kan oppstå i en prisutdelingskultur mellom de forskjellige aktørene blir drøftet ved hjelp av Inger Thorun Hjemlerviks *Great books. Nordisk råds litteraturpris mellem kapløb og kvalitet* og Stephen Greenblatts teori fra ”Mot en kulturens poetikk” (2003).

2.5. Utvalg

Primærmaterialet består av de 36 begrunnelsestekstene om vinnerromanene. Romanene som har vunnet er altså *ikke* en del av materialet. Jeg tar kun for meg begrunnelsestekstene om

romanene som har vunnet, og ikke tekstene om vinnere innenfor noen av de andre sjangrene (diktsamlinger, filosofiske verk, memoarer og novellesamlinger). Grunnen til at jeg velger å fokusere på romanene, er at romansjangeren har vært den mest populære sjangeren gjennom Nordisk råds litteraturpris sin levetid. I perioden 1962 til 2015 har 36 romaner vunnet, mens de resterende 17 vinnerverkene fordeler seg på de andre sjangrene.

Jeg har valgt begrunnelsestekstene fremfor nominasjonstekstene, selv om sistnevnte er lengre og inneholder mer informasjon. Grunnen til dette er at det er begrunnelsestekstene som legges ut på Nordisk råds hjemmeside og som brukes som utgangspunkt for pressemeldingene. Dermed blir de brukt av nordisk presse og i en viss grad også i land utenfor Norden. Den andre grunnen til at jeg benytter meg av begrunnelsestekstene og ikke nominasjonstekstene, er at det å vinne kan betraktes som et ekstra kvalitetsstempel mot det å ”bare” være nominert.

Begrunnelsestekstene skrives av medlemmene av juryen til Nordisk råds litteraturpris. Tekstene er korte; de har et omfang på mellom to og syv linjer. De er forkortede versjoner av en lengre tekst på ca én A4-side som ikke blir sendt ut i pressemeldingene eller. De er heller ikke tilgjengelige på Nordisk råds hjemmesider. Ifølge ordfører for den nordiske bedømmelseskomitéen, Marianne Bargum, er retningslinjene for begrunnelsestekstene som følger:

Det har varit praxis tidigare att bara bruka ca 3 linjer, men på vårt förra röstningsmöte tyckte vi i alla fall att vi kunde bruka litet mer utrymme (och kanske också möjlighet till fler adjektiv) så att bokens karaktär framgår redan i den korta motivationstexten. Det finns inget absolut krav på längden av denna text, däremot sägs det att den presentationstext som skrivs vid NOMINERINGEN ska vara ca en A4 lång! Den har ibland varit kortare, ibland längre.⁶

Sekundært tar jeg også for meg Nordisk råds vedtekter som ligger på Nordisk råds hjemmeside. Hensikten er å sammenlikne hva slags vurderingskriterier som bedømmelseskomiteen har anvendt mest i løpet av prisens levetid med hva slags kriterier som ifølge informasjonen på hjemmesiden ligger til grunn for valg av vinnerverk, og hva som ifølge vedtektene er formålet med Nordisk råds litteraturpris.

---

⁶ Denne informasjonen har jeg fått av Bargum via e-post.

3. Litteraturpriser som institusjonelt fenomen

I dette kapittelet tar jeg for meg nivåene menneskets natur, kultur og levemåte fra ”Millers hierarki”. Nærmere bestemt skal jeg drøfte prisutdelingskulturen, sirkulasjon av kulturell verdi, Nordisk råds litteraturpris og kriterier for vurdering av litteratur.

3.1. Prisutdeling som kultur og tradisjon

Vi mennesker synes å ha et behov for å forsøke å definere hva som er godt, vakkert og dydig. Å gi priser til kunstneriske verk er et ritual som har eksistert helt siden det greske dramaets tid, og siden kunstkonkurransene som ble arrangert 500 f.Kr. Ja, kanskje også enda tidligere enn dette. I *The Economy of Prestige. Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value* (2005) skriver James F. English at priser alltid har vært viktige for legitimeringen av kulturinstitusjoner. Det kan kanskje også sies at de er uunnværlige for kulturfeltet. Grunnen til det er at priser brukes til å skape og bekrefte en symbolsk verdi i en sfære hvor det generelt er vanskelig å finne måleenheter. Den symbolske verdien som skapes ved å dele ut priser fører ifølge English også med seg en kollektiv ambivalens og usikkerhet. For er det naturlig å konkurrere i kunst, der smaken er så subjektiv og meningene om kvalitet kan være så forskjellig? Det er en utbredt oppfatning at verdien av kunst ikke lar seg måle, slik det også er problematisk å sammenlikne kunstverk og bestemme hvilket som er ”best”. Men vi gjør det likevel – blant annet ved å etablere priser og å kanonisere litteratur. Og vi gjør det i økende grad. Kulturell verdi har således blitt noe som sirkulerer mellom noen involverte i en sfære der kunst selges som produkter på et marked. Det er med en formulering av English et ”symbolsk gi og ta” (2005: 26). Som et resultat av ambivalensen betraktes kunstnere ifølge English både som hellige og vanhellige. Kunstnerne blir på den ene siden verdsatt og overøst med priser, og på den andre siden ”brought rudely down to earth by entanglement in a system of hard-nosed financial calculation, national or municipal self-promotion, and partisan, often pretty politics – persists in cultural prizes to this day” (31).

Økningen av den kulturelle kapitalen er ifølge English mye mer enn økningen av menneskelig kapital som drives av et stadig mer utvidet utdanningsapparat (og mye mindre enn en revolusjon på maktfeltet). Det er en generell økning på feltet der kulturell verdi av alle slags former blir produsert. Og til tross for at vilkårlige distinksjoner for symbolsk rang og prestisje ligger til grunn for den kulturelle kapitalen, har samfunnet generelt en stor tiltro til det kulturelle systemet (76). Og selv om det er usikkerhet og ambivalente følelser knyttet til prisutdelingsinstitusjonen, har opprettelsen av nye kulturpriser økt kraftig særlig fra forrige

århundreskifte av. Dette gjelder også Nordisk råds priser, som bare på drøye 50 år har økt fra én til fem forskjellige priser.

3.2. ”En litterær skueplads”

Å dele ut priser skaper med andre ord en symbolsk verdi. Samtidig er det en erklæring fra prisutdelerne om hva som *har* verdi eller *er* verdifullt, og som et resultat av den markante økningen i etableringen av kulturpriser, har det oppstått et system av symbolsk kapital og kulturell verdi som sirkulerer i den kulturelle sfæren. Professor på Roskilde Universitet, Inger Thorun Hjelmervik beskriver prisutdelingsprosessen som en litterær ”skueplads”: en imaginær scene hvor forskjellige handlinger utspiller seg i det hun kaller ”kampen om autoriteten”. Dette er en maktkamp i en kulturell sfære som har en idealistisk, politisk, økonomisk og kulturell karakter. Ved utdelingen av en litteraturpris er det ikke bare forfatteren som vinner. Mange flere aktører har muligheten til å profilere seg på prisen og sole seg i glansen av prisvinneren. Jo mer kjent forfatteren og verket som vinner er, og desto mer rabalder det skulle oppstå i forbindelse med prisutdelingen, jo mer glans blir det å sole seg i for de involverte. Prisutdelingsinstitusjonen er blant dem som kjemper om oppmerksomhet og prestisje, og derfor kan man si at Nordisk råds litteraturpris også er en pris til Nordisk råd selv. I tillegg kjemper bedømmerne, den litteraturkritiske offentligheten, pressen og forlagsindustrien om utbytte av prisen i form av penger, rennommé og PR (1996: 14).

Slik kan prisutdelingsinstitusjonene være mektige aktører og skape konsekvenser av mange slag for forfattere, forlag, bokhandlere, lesere, selve kunsten og for synet på kunstnerisk verdi. Forestillingen om kunstnerisk verdi kan med andre ord konstitueres gjennom hva slags formål og kriterier bedømmelseskomiteen vurderer på grunnlag av, og hva slags funksjon det er ønskelig at litteraturen skal ha. Hvor stor makt prisinstitusjonen har, avhenger av rennomméet institusjonen har på feltet hvor den ønsker å markere seg. Etableringen av en vellykket pris handler om mer en økonomiske midler til en omfattende administrasjon og et større beløp til prisvinneren. Det dreier seg om synlighet og rykte, og ikke minst om legitimitet og offentlighetens tiltro til institusjonen og til dommerne (English 2005: 127). Dommernes rennommé og status garanterer for prisens rennommé og status. Det henger også sammen med vinnernes villighet til å ta imot prisen, og at prisens status garanterer dommernes ære ved utnevnelsen til dommervervet (123).

Litteraturpriser har tidligere hatt et relativt begrenset umiddelbart publikum fordi de har foregått i lokaler med et begrenset utvalg mennesker til stede. I moderne tid har flere

utdelinger etter hvert fått TV-overføring med Oscarutdelingen som modell. Dette gjelder også utdelingen av Nordisk råds litteraturpris, som har blitt sendt på de forskjellige statskanalene fra og med utdelingen i Oslo i 2012. Det varierer hvilke TV-kanaler de forskjellige nordiske landene viser prisutdelingen på. I 2012 ble utdelingen vist direkte i beste sendetid på NRK1. Senere har utdelingen blitt vist både direkte, i etterkant, på ”mindre” kanaler, eller i noen tilfeller kun som et innslag i en nyhetssending. Uansett format og kanal garanterer TV-overføring en større spredning enn utdeling i et lukket lokale. Dermed når den også et større og kanskje mer mangfoldig publikum. Det impliserer på sin side at medium som TV og internett utgjør arenaer for konstituering av en forestilling om ”den nordiske roman”.

3.3. Transaksjon, sirkulasjon og delt glans: en nyhistorisk tilgang til litteraturen

Å betrakte litteraturen som en del – og et resultat – av en symbolsk maktkamp mellom aktører kan knyttes til nyhistorismen, en kulturteoretisk retning som vokste frem i USA på begynnelsen av 1980-tallet etter utgivelsen av Stephen Greenblatts *Renaissance of Self-Fashioning* (1980). Ifølge nyhistoristisk teori må både kunstneren og samfunnet tas i betraktning når kunst skal tolkes. Teorien bryter dermed med 1960- og 70-tallets formalisme og strukturalisme. Det er ikke bare det ekstraordinære mennesket som skaper kunst; et kunstverk er et resultat av, og et uttrykk for ”sosiale energier” i hele samfunnet. Med ”sosial energi” mener Greenblatt de motstridende kreftene i samfunnet som skaper forandring og dynamikk, brudd og konflikt i stedet for enhet, som brytes mot hverandre og rommer overgangen fra det abstrakte kraftfeltet til det mer konkrete samfunnsfeltet.

Ifølge Greenblatt består samfunnet av mengder av fenomener og institusjoner, og under det materielle, som for eksempel en bok, finnes det lag av krefter som står i en konstant kamp med hverandre, så som prisinstitusjoner, forfattere og kritikere. Kreftene kommer til uttrykk i litteratur og andre former for kunst, og på den måten er kunst- eller kulturprodukter på samme tid ett med samfunnet og adskilt fra det. Kunst og handlinger blir til som et resultat av en forhandling mellom skaperen(e), repertoaret av samfunnsmessige konvensjoner, institusjoner og praksiser, med andre ord det som settes i bevegelse av *sosiale energier*. Samfunnet og kunsten er to sfærer som blandes inn i hverandre; det er en funksjonell distinksjon mellom det estetiske og det virkelige som etableres og avskaffes på samme tid (2003: 393). Med denne forståelsen av litteratur og kunst synliggjør Greenblatt et rom som har vært oversett av formalister på den ene siden og tilhengere av historisk-biografisk metode på den andre siden.

Greenblatt mener at litteraturteorien er utilstrekkelig når det gjelder å sette ord på toveisbevegelsen fra én diskursiv sfære til en annen, og foreslår derfor i ”Mot en kulturs poetikk” et nytt begrepsapparat for å beskrive hva som skjer i utvekslingen mellom kunst og samfunn. Da tar han i bruk begreper fra markedsplassen og næringslivet som ”transaksjon”, ”utveksling”, ”sirkulasjon”, ”prestisje”, ”forhandlingsposisjon” og ”valuta” (2003: 398).

Begrepene ”transaksjon”, ”utveksling” og ”sirkulasjon” er etter min mening gode illustrasjoner på hva som skjer i epitekster/begrunnelsestekstene. Videre mener jeg begrepene ”forhandlingsposisjon”, ”valuta” og ”prestisje” kan brukes til å illustrere hva som foregår på den litterære scenen: Aktørene innehar ulike forhandlingsposisjoner og varierende mengde valuta og prestisje. Gjennom handlingene på den litterære scene skapes det sosiale energier som fester seg i materielle uttrykk, slik som romaner og begrunnelsestekster.

3.4. Nordisk råds litteraturpris

Nordisk råds litteraturpris er den største og gjeveste litteraturprisen i Norden. Vinneren mottar 350.000 DKK (siden 1995), og å vinne prisen innebærer (i ulik grad) at forfatterne får oversatt bøkene sine til flere språk, oppnår høyere salgstall og dermed økt berømmelse i de nordiske landene. Prisens prestisje hviler ikke minst på at bedømmelseskomiteen består av fagkyndige litterater. Ifølge generalsekretær i Nordisk Ministerråd, Dagfinn Høybråten, representerer prisen på mange måter rådets flaggskip og selve symbolet på det nordiske samarbeidet⁷. Hvert år siden 1962 har Nordisk råd delt ut priser og dermed løftet frem nordisk litteratur. I begynnelsen hedret rådet kun litteratur for voksne, men i de senere år har det også blitt opprettet en pris for barne- og ungdomslitteratur, film, musikk og klima- og miljøforetak.

3.4.1. Utvelgelsen av Nordens beste bok

Valget av prisvinneren foregår som følger: Først velger den nasjonale komiteen ut to bøker på fritt grunnlag. Siden jeg kun tar utgangspunkt i den nordiske bedømmelseskomiteens begrunnelsestekster, kommer jeg ikke til å beskjeftige meg med hvordan de nasjonale komiteene arbeider og hvordan eventuelle nasjonale interesser manifesterer seg og bidrar til eller står i motsetning til konstruksjonen av forestillingen om ”det nordiske” i denne oppgaven.

At den nasjonale komiteen velger ut bøkene som nomineres på fritt grunnlag, gjør at den står friere enn mange andre priser. Til Brageprisen for eksempel melder forlagene selv på

---

⁷ Dette fortalte han meg i en mottakelse etter åpningen av en utstilling i København 18. juni 2015.

verk som skal vurderes, og betaler for å få sine titler bedømt. Dette kan føre til at mange mindre forlag som kanskje har dårligere økonomi, ikke har mulighet til å melde på bøker, og vurderingsgrunnlaget blir derfor noe begrenset sammenliknet med totaliteten det kan velges ut fra. Jurymedlemmene i Nordisk råd får utbetalt totalt 10.000 danske kroner av rådet for arbeidet de gjør. I tillegg støtter flere av de nordiske landene "sine" jurymedlemmer med en ekstra sum. Dette varierer fra land til land.

I første runde stemmer medlemmene på tre av de andre landenes nominerte titler. De tre verkene som får flest stemmer går videre til neste runde. I andre avstemningsomgang kan juryen stemme helt fritt. Nå er det de to verkene med flest stemmer som går videre til finalen. Hvis et verk i toppgruppen får en klar majoritet av stemmene allerede i andre avstemming, er det unødvendig å fortsette til den tredje og siste runden. Medlemmene har rett til å avstå fra å stemme i siste runde. Verket med flest stemmer vinner Nordisk råds litteraturpris⁸.

Det tidligere jurymedlemmet Erik Bjerck Hagen fra Norge, som satt i bedømmelseskomiteen i 2007–14, forteller at det som regel ikke tar lang tid å bestemme seg. Før første avstemningsrunde er det ingen diskusjon fordi medlemmene ikke kan røpe hvilket verk de har tenkt å stemme på. I andre runde diskuteres det i større grad, men det blir sjeldent "heftige diskusjoner" fordi medlemmene pleier å fremme sine egne nasjonale forslag.⁹

Nominasjonen skjer som oftest ved starten av året. Den siste og avgjørende avstemningen foregår senest fire uker før prisutdelingen som pleier å foregå i forbindelse med Nordisk råds sesjon i uke 44. Komiteen er utvalgt av Nordisk Ministerråd og består av to medlemmer og en vararepresentant fra hvert nordisk land. Hvert medlem sitter som regel i en periode på fire år. Jurymedlemmene blir utpekt av de nasjonale kulturministerne og er som regel forfattere, litteraturkritikere, oversettere eller litteraturvitere. Det kreves at de har god kjennskap til hjemlandets litteratur, og i størst mulig utstrekning til nabolandenes litteratur. De norske medlemmene er i 2015 forfatteren Margaret Skjelbred og Morgenbladets kulturredaktør, Ane Farsethås. Varamedlemmet er forfatteren Gunstein Bakke.

3.4.2. Kriterier for valg av vinner

Hva skal til for å få prisen? I vedtektene står det at prisen tildeles "ett skönlitterärt verk på ett av de nordiska ländernas språk. Med skönlitterärt verk förstås i detta sammanhang roman, drama, dikt-, novell- eller essäsamling eller annat verk som uppfyller höga litterära och

---

⁸ Informasjonen om utvelgelsesprosedyren er hentet fra norden.org.

⁹ Dette fortalte Bjerck Hagen meg i en telefonsamtale i november 2015.

konstnærlige krav” (norden.org). Hva ”høye litterære og kunstnerlige krav” er, spesifiseres ikke. Det er også uklart hva som er forskjellen på *litterære* krav og *kunstneriske* krav. Kriteriet er derfor åpent for fortolkning. Den manglende spesifiseringen gir bedømmelseskomiteen et stort spillerom, og det er derfor vanskeligere å kritisere juryarbeidet enn dersom komiteen hadde hatt flere og nærmere definerte kriterier.

I tillegg finnes det tre krav som sikrer komiteens autonomi. Det ene er at juryen ikke skal ta hensyn til forfatterens nasjonalitet i valget av vinnerbok. Dette innebærer at en islandsk forfatter kan vinne to eller flere år på rad dersom bedømmelseskomiteen mener at det nominerte verket fra Island er det beste. Det andre er at juryen ikke skal ta hensyn annen produksjon av de nominerte forfatterne enn den aktuelle tittelen. Det tredje er at det ikke skal forekomme politisk bedømming¹⁰.

3.5. Kriterier som organiseringsverktøy

Det er som nevnt problematisk å måle, sammenlikne og vurdere litteratur. Den norske forfatteren Jan Kjærstad beskriver vurdering av litteratur på følgende måte:

Vi liker ikke å innrømme det, men det er vanskelig å bedømme litteratur. Det finnes ingen objektive kriterier. Også når det gjelder kunst, litteratur, er vi i foruroligende grad overlatt til vår subjektive smak. Du slår på en bryter, og en pære lyser, eller den lyser ikke – vel å merke: i *ditt* hode. (2015)

I antikken var det vært mer gjennomførbart å bedømme litteratur fordi antikkens verker var ansett som ultimate, og det var disse som skulle etterliknes. Bjerck Hagen hevder at litterær kvalitet i ”vår” tid til tider kan fremstå som selvforklarende og ubetvilelig, men at den kan aldri være *objektiv* og *bevisbar* (2004: 30). Likevel vurderes litteratur i sammenheng med litteraturpriser, kanonisering og selges som produkter på et marked. Når Nordisk råds bedømmelseskomité og andre vurderingsinstitusjoner vurderer litteratur, bruker de ofte noen bestemte kriterier. Disse kriteriene er ikke faste og stabile størrelser, men heller å regne som organiseringsverktøy og retningslinjer.

Flere kritikere og litteraturteoretikere har forsøkt å kategorisere kriteriene som blir brukt til å vurdere litteratur. Den estetiske horisonten vi kjenner i dag går omtrent to hundre år tilbake i tid, det vil si til romantikken. Kriteriene som ble mest brukt og ansett som viktigst i romantikken, var originalitet, kompleksitet, oppriktighet, følsomhet, intensitet, virkelighetsskapende evne, moralsk alvor, kognitiv dybde og fremmedhet (39). Ifølge Bjerck Hagen vil god litteratur på en eller annen måte score høyt på alle disse målestokkene (39).

---

¹⁰ Dette fortalte Bjerck Hagen meg i en telefonsamtale i november 2015.

Siden overgangen mellom kriteriene er glidende, er det rom for variasjon og uoverensstemmelser når man anvender kriterier til å vurdere litteratur. En av de vanligste uoverensstemmelsene er mellom de estetiske kriteriene (kompleksitet, originalitet, fremmedhet) og de moralske, kognitive kriteriene. Det finnes ifølge Bjerck Hagen ingen rene estetikere eller rene moralister, og de fleste litteraturkritikere har inntatt eller vil innta en mellomposisjon mellom vurdering ved hjelp av estetiske kriterier på den ene siden, og vurdering på grunnlag av moralske eller kognitive kriterier på den andre siden. Kriteriemangfoldet og spenningen og uenighetene i forbindelse med kriteriene kjennetegner i følge Bjerck Hagen den moderne vestlige estetikken (40). Han hevder også at uenighet er et symptom på litterær kvalitet (28).

En av dem som har forsøkt å systematisere kriterier for vurdering av litteratur, er som nevnt Per Thomas Andersen. Som oppgaven senere vil vise, er det Andersens fem kriterier som adjektivene i Diagram 3 hovedsakelig er kategorisert etter.

3.5.1. Det moralske/politiske kriteriet

Det første kriteriet er det moralske/politiske. Det moralske/politiske kriteriet bygger ifølge Andersen på en kulturkritisk tradisjon (1987: 18). Skillet mellom politikk og moral er ifølge Andersen overfladisk fordi de to kriteriene flyter inn i hverandre, men han velger likevel å beholde skillet. Når man vurderer på grunnlag av det moralsk/politiske kriteriet, gir man en litterær tekst politisk, moralsk eller sosial verdi. ”Det ligger en holdning i teksten, og denne blir gjenstand for litteraturkritikerens vurdering” (1987: 18). Beardsley beskriver slike begrunnelser som ”en gruppe av vurderinger som tilfører moralsk verdi til X” (1958: 456).

Andersen anser det moralske/politiske kriteriet som relevant, men på visse betingelser: dersom en tekst tvinger leseren til å ta stilling til noe politisk, tvinger den også leseren til å bruke et politisk kriterium i anmeldelsen. Han skriver også at et moralsk og/eller politisk kriterium ikke kan brukes til å trekke konklusjoner vedrørende tekstens litterære eller estetiske kvaliteter: ”Det moralske/politiske kriteriet kan lede til konklusjoner som sier noe om tekstens *viktighet* eller lignende, men ikke til konklusjonene *god* eller *dårlig*” (1987: 19). Et eksempel på dette er romanen *Onkel Toms hytte* (1852) av Harriet Becher Stowe, som anses som viktig av politiske og moralske grunner da mange mener at den bidro til at slaveriet ble avskaffet i 1863 under den amerikanske borgerkrigen. Samtidig har den blitt kritisert for å være full av patos og klisjeer. Med andre ord bør en kritiker vurdere ved hjelp av flere enn ett kriterium dersom han eller hun vil overbevise leserne om at det er en bok av god kvalitet.

Men er det så lett å skille mellom tekstens ”viktighet” og estetikken i teksten? Bjerck Hagen kritiserer Andersens skille mellom estetiske og moralske/politiske kriterier, og understreker at skillet mellom disse to kategoriene oppheves helt i skjønnlitterære tekster. Han hevder at det ikke er mulig å vurdere et verks litterære kraft isolert fra dets kognitive og moralske kraft. ”Vi setter ikke et litterært verk høyt hvis dets ideer er umodne eller tåpelige eller i det hele tatt ikke på høyde med dets språklige pretensjoner” (2004: 41). For Bjerck Hagen er alle vurderingskriteriene dypest sett estetisk funderte. Likevel har de ”dyptgående moralske og kognitive implikasjoner” (44).

3.5.2. Det kognitive/teoretiske kriteriet

Dersom en kritiker fremhever og vurderer ut ifra kunnskapen og tenkingen som ligger i teksten, anvender han det kognitive/teoretiske kriteriet. Dette kriteriet har gjenklang fra den tsjekkiske semiotikeren Jan Mukařovský, som i sin teori om estetiske funksjoner blant annet trekker frem den kognitive/teoretiske funksjonen ved litteratur. Når en kritiker vurderer med utgangspunkt i den teoretiske/kognitive funksjonen, har han subjektets kognitive bearbeiding av virkeligheten i fokus; det er leserens egen kunnskap som utvikles. Her brukes tegn instrumentelt, det vil si at boken er et instrument man kan bruke til å innta kunnskap. Dette skriver Jofrid Karner Smidt i sin behandling av Mukařovský (2011: 4) i artikkelen ”Litteratursosiologi og estetikk – Jan Mukařovský revisited”.

3.5.3. Det genetiske kriteriet

Å vurdere ut i fra det genetiske kriteriet innebærer ifølge Andersen å se på forhold som ligger forut for selve teksten. Det genetiske kriterium har mange aspekter: Det kan dreie seg om plassering av en tekst i litteraturhistorisk sammenheng, i relasjon til en litterær tradisjon eller i relasjon til forfatterskapet. Det kan også dreie seg om påvirkningskilder, og hvorvidt en tekst virker fornyende (1987: 21).

3.5.4. Det estetiske kriteriet

Det fjerde kriteriet omhandler spesifikt litterære og tekstlige eller estetiske forhold, og kalles det *estetiske kriteriet*. Dette kriteriet kan deles inn i de nykritiske underkategoriene intensitet, integritet og kompleksitet. Intensitetskriteriet handler om grunnleggende tekstlig kvalitet fordi

det vedrører tekstens evne til å holde på leserens oppmerksomhet gjennom en hel bok. Integritetskriteriet dreier seg om forholdet mellom enkeltkomponentene i teksten og den kunstneriske helheten. Kompleksitetskriteriet omhandler i hvilken grad litteraturen kan leses og forstås på flere måter. Teksten tillegges da litterær kvalitet dersom den har flere tekstnivåer og tolkningsmuligheter (22).

3.5.5. Det affektive kriteriet

Det femte og siste av Andersens kriterier er det *affektive*, som omhandler hvordan leseren reagerer på teksten emosjonelt. Det affektive kriteriet anses både av Andersen og Beardsley som ugyldig fordi anmelderen kun forklarer hva hun føler og opplever under lesningen, og ikke hva som fører til at hun reagerer slik (Andersen 1987: 25, Beardsley 1958: 461). Men for Bjerck Hagen kan fysiske reaksjoner på lesningen derimot være et symptom på litterær kvalitet. Han skriver at en eller annen estetisk reaksjon alltid vil oppstå, og at leserens erfaring og innsikt i egen lesning er viktig når man vurderer litteratur:

Fysiske reaksjoner er betinget av vår litterære følsomhet, våre kunnskaper og våre tidligere erfaringer med litteratur. For å få et grep om reaksjonene kreves en viss evne til litterær selvanalyse eller *introspeksjon*, slik at vi kan være sikre på at vi bare føler det vi faktisk føler, og ikke det vi synes vi bør føle. (2004: 27)

Bjerck Hagen kritiserer dessuten Andersen for å beskrive innlevelse som et ugyldig eller naivt element ved lesningen, fordi innlevelse skaper en virkelighetsillusjon som fører til at distansen mellom tekst og leser mindre:

I lesning av fiksjonslitteratur vet vi alltid at det vi leser, er fiksjon, og dermed har vi *alltid* en distanse til det vi leser. Samtidig vil enhver lesning kreve en innlevelse. Så sant vi forstår ordene på papiret, og så sant disse ordene er emosjonelt ladet i en eller annen retning (...), vil de skape en virkelighetsillusjon. (2004: 43)

Oppsummeringsvis konstaterer jeg at uenigheten mellom Andersen og Bjerck Hagen synliggjør hvor abstrakte vurderingskriteriene er, og at det er problematisk å sammenlikne og måle litteratur. Siden kriteriene er bevegelige, må kritikerne la kriteriene bli modifisert av de konkrete litteraturkritiske handlingene de utfører (Bjerck Hagen 2004: 40). Jeg kommer tilbake til kriteriene i analysen av adjektivene i begrunnelsestekstene.

4. Hyllest, anbefaling og forestilling om den nordiske roman

I dette kapittelet tar jeg for meg de tre nivåene episode, strategi og sjanger fra ”Millers hierarki”. Først drøfter jeg hva slags talehandlinger begrunnelsestekstene inneholder. Deretter tar jeg for meg hvilke av Aristoteles tre opprinnelige talesjangre begrunnelsestekstene slekter på. Til slutt drøfter jeg hvordan juryen foretar sin bevisføring i kommunikasjons hendelsen ”annonsering av og begrunnelse for vinneren av Nordisk råds litteraturpris”.

4.1. En forestilling skapes

Austin skiller i sin talehandlingsteori mellom å bruke språk til å beskrive noe, ”konstativer”, og det å gjøre noe gjennom å si noe; ”performativer” (1962: 28). Performativer bidrar til at teksten utgjør en begivenhet som påvirker konteksten utenfor teksten selv. Et eksempel er følgende performativ: ”Nordiska rådets litteraturpris för år 1963 har tilldelats Väinö Linna”(1963). I dette sitatet annonseres vinneren idet teksten fremføres og talehandlingen ”å annonsere” utføres. Dermed går romanen *Täällä Pohjantähden alla* fra å være en nominert finsk roman til å bli – ifølge Nordisk råds primære krav til vinneren – et nordisk verk av høy kunstnerisk og litterær kvalitet; det er skapt en forestilling om noe gjennom en talehandling.

Juryens tekster ytres i hovedsakelig to kontekster. Den ene sammenhengen er fremføringen som foregående års vinner forestår av begrunnelsesteksten på scenen i Reykjavík, Oslo, Stockholm eller hvilken nordisk hovedstad arrangementet måtte foregå i. Den andre konteksten er begrunnelsestekstenes eksistens på nettet. Også på nettsiden er det mange paratekstuelle elementer. Disse kan ta form som informasjon om Nordisk råd, layout, andre tekster om prisen, kommentarer og linker, noe som gjør at begrunnelsestekstene på nettet ikke kan betraktes utelukkende som en tekstlig størrelse. I begge kontekstene er talehandlingene både konstative og performative. De er konstative fordi begrunnelsestekstene beskriver romanen, stilen, formen eller forfatteren. Grunnen til at tekstene også er performative er fordi tekstene – med Nordisk råd som ramme og med juryens rennommé og autoritet – skaper det som ifølge Nordisk råd er et verk av høy litterær og kunstnerisk kvalitet.

Austin hevder at en talehandling kun får ønsket effekt dersom det er den riktige personen som ytrer seg (15). I praksis er det foregående års vinner som annonserer den nye vinneren. Men formelt sett er det Nordisk råd som annonserer vinneren av litteraturprisen, og derfor er den egentlige ”taleren”.

4.2.1 Annonsering, hyllest og anbefaling

Begrunnelsestekstene inneholder flere talehandlinger. Jeg trekker fram de tre talehandlingene jeg mener er de mest vesentlige. Den ene er en *annonsering* av hvilket verk og hvilken forfatter som har vunnet. Den andre talehandlingen er en *hyllest* fordi juryen har valgt akkurat denne boken, og fordi begrunnelsestekstene inneholder adjektiv som roser forfatteren og verket. Den tredje er en *anbefaling*, og dermed et leseråd.

4.3. Ros, daddel og nordisk leseråd

På grunn av jurystekstenes korte format (ca tre setninger) er det begrenset hva de kan inneholde. Av Aristoteles sine tre opprinnelige taletyper (rettstalen, lovtalen og fest- og leilighetstalen) har begrunnelsene flest likhetstrekk med den lovtalen tale og fest- og leilighetstalen. I fest- og leilighetstalen skal det ”roses eller dadles”, og den ”der skal rose eller dadle, må kende dydens væsen og hovedbestanddele (mod o.l.), han må vide, hvad der er prisverdig og smukt og hvad ikke” (2013: 25). Talens mål er å fremkalle en avgjørelse hos publikum, for eksempel enighet vedrørende valg av prisvinner.

Talehandlingen *hyllest* tilhører fest- og leilighetstalen. Det gjør også bruken av positivt ladete adjektiv som vi kan se i begrunnelsestekstene. Slik ordbruk benevner Aristoteles som ”utvidelse” (*auxesis*). Utvidelse innebærer at vi bør benytte oss rikelig av midlene som finnes til å øke betydningen av det vi sier (74). Aristoteles hevder at ”overhovedet er utvidelsen (*auxesis*) af de for alle talegenrer fælles stilmidler det for fest- og lovtalen bedst egnede. Den beskæftiger sig nemlig med handlinger, som alle er enige om, så at der kun står tilbage at iklæde dem storhed og skønhed” (75). I en festtale bruker man utvidelse for å vise at det er snakk om noe ”godt og gavnlige”. Det som er spesielt i festtalen er at publikum bare må godta begrunnelsen uten videre. Kun en sjelden gang føres det bevis i festtaler, nemlig når det som sies virker for utrolig, eller hvis en annen enn taleren har ansvaret for innholdet i det fremførte (246). Eksempler på utvidelse i begrunnelsestekstene er ”gestaltskapende kraft” (1962), ”mektig visjon” (1963) og ”en egenartet saklighetens poesi” (1968).

Ifølge Aristoteles tematiserer lovtalen ”betimeligheden af eventuelle fremtidige handlinger” (2013: 16). At en tale bærer preg av både lovtalen og festtalen er ikke uvanlig. Aristoteles hevder at ”lovprisning og rådgivning er beslægtede: man tilråder det, man ville berømme. Alt, som kan frømme og ”forstørre det sagte, bør fremmes, og sammenligninger drages med andre store mænd” (25). Han hevder også at ”ros og rådgivning har noget til

fælles, for det man kunne ønske at lægge nogen på sinde som et godt råd, bliver, sagt i en anden form, til en lovprisning” (74). Begrunnelsestekstene til Nordisk råds litteraturpris slekter på festtalen og rådtalen på grunn av talehandlingen *anbefaling* med en underforstått beskjed: ”Denne boken er god; les den!”. Juryen kan med andre ord gi leseren en veldig positiv innstilling til vinnerromanen gjennom epiteksten.

4.4. Bevisføring for valget av Nordens beste roman

Men hvordan fører juryen bevis for at romanen som vinner ”fortjener” seieren?

En tale inneholder ifølge Aristoteles en foreleggelse (*prothesis*) og bevisførelse (*pistis*), samt en innledning og en avslutning. I *Retorik* står det:

En tale er nemlig resultatet af to elementer, et der intet har med kunsten at gøre –den der taler, er jo ikke ansvarlig for de begivenheder, han taler om, –og et andet, som er et produkt af den retoriske kunst. Det sidstes funktion er at påvise, at noget er tilfældet, hvis der hersker tvivl om det, eller at det er sådan og sådan eller så og så væsentligt eller evt. alt dette. (240)

I begrunnelsestekstene opplyser juryen først om hva saken gjelder, det vil si hvilket verk som har vunnet. Deretter venter vi på bevisføringen, altså forklaringen på hvorfor akkurat dette verket har blitt valgt. Ifølge Aristoteles kan man skape overbevisning på tre måter: ved personlig karakter (*ethos*), ved å påvirke tilhørerne følelsesmessig (*pathos*) eller gjennom argumentasjon (*logos*). Retorikkens bevisform er ”enthymemet”, som er en retorisk syllogisme. En ”syllogisme” er en type slutning som består av tre setninger: to premisser (oversetning og undersetning) og en konklusjon. Men vinnerbegrunnelsene for Nordisk råds litteraturpris er ikke bygd opp med to premisser og en konklusjon, og er derfor *ikke* en syllogisme. Vi finner ingen *fordi* i begrunnelsene, og vi kan i grunnen knapt kalle tekstene for begrunnelser ettersom de er så godt som frie for argumentasjon.

Bedømmelseskomiteen, eller forfatteren av begrunnelsestekstene, benytter heller ikke logos som bevismiddel; tekstene støtter seg utelukkende på ethos og pathos. Ethos ligger latent i situasjonen: Utdelerne spiller på ethos ved at bedømmelseskomiteen og Nordisk råd har stor autoritet i miljøet (kontekst), og at personen som leser begrunnelsesteksten har et godt renommé. I tillegg er omgivelsene ”staselige”: Publikum og utdelerne er iført gallaantrekk, seremonien foregår i et kjent bygg og på en stor scene og blir overført via TV.

Det ligger nærmest en fraværende sirkelargumentasjon, en ”tautologisk slutning”, til grunn for den språkhandlingen pristildelingen innebærer og for budskapet som formidles: ”Vinneren er god fordi vi gir den en pris, og derfor er den god fordi...”. Det spilles på pathos

ved hjelp av det metaforiske, høytidelige og poetiske språket i ”begrunnelsene”. Publikum blir overbevist blant annet fordi språket i begrunnelsestekstene vekker følelser. Ifølge Aristoteles er følelser ”sjælelige påvirkninger” som får folk til å endre mening med hensyn til deres avgjørelser (113).

For å oppsummere kan jeg fastslå at begrunnelsestekstene er korte taler som er beslektet med både fest- og leilighetstalen og lovtalen. Juryens strategi er dermed at bevisføringen hovedsakelig ligger i ethos og pathos, da logos er så godt som fraværende.

5. Språk og talemåte

Det er særlig to aspekter ved talemåten i begrunnelsestekstene jeg vil belyse. Den første er bedømmelseskomiteens vage språk. Den andre er bruken av adjektiv.

5.1. Vagt språk

Et aspekt ved språkbruken er bedømmelseskomiteens ordvalg og talemåte: Språket er vagt, høytidelig, og det er mye pathos. Siden begrunnelsestekstene slekter på festtalen og den politiske talen, kan man kanskje forvente at språket er høytidelig og patosfylt. Men Aristoteles hevder også at ”folk har det samme forhold til stil, som de har overfor fremmede. Derfor skal man forme sit sprog lidt ud over det sædvanlige. Folk beundrer nemlig alt, hvad der er fjernt, og det man beundrer, vækker behag” (203). Dette mener jeg er treffende for jurytekstene. Gjennom å bruke et vagt og høytidelig språk skaper komiteen en avstand mellom seg som avsender og publikum, slik som i de følgende to eksemplene:

1) Nordiska rådet litteraturpris tilldelas 1964 Tarjei Vesaas för den i nordisk vinternatur förankrade romanen *Is-slottet*, som i en lyhörd stil gestaltar själsliga realiteter till en betvingande vision av människans ensamhet och sökande efter gemenskap. (1964)

2) Romanen, *Ingenjör Andréas luftfärd*, förenar stark inre och yttre spänning med en egenartad saklighetens poesi. (1968)

Hva vil det si å gestalte sjelelige realiteter? Og hva innebærer det at en roman forener indre og ytre spenning med en egenartet saklighetens poesi? Slike beskrivelser krever mye av leseren dersom han vil forstå hva det innebærer. Fordelen ved å bruke et slikt vagt, men følelsesladet og høytidelig språk er for det første at det er egnet til å imponere. Det kan dessuten også tenkes at avstanden som skapes gjennom denne språkbruken kan ha en ekskluderende effekt. Kan det virke avskrekkende og for de som ikke er så bevandret i nordisk litteratur og faktisk få litteraturen til å virke utilgjengelig? Eller kan språkbruken føre til en slags passiv aksept slik som i følgende ytring: ”dette forstår jeg meg ikke på, så juryen har sikkert rett når de bruker så vanskelige ord”?

Gitte Mose, som er professor i nordisk litteratur ved Universitetet i Oslo, uttalte i 2012 til NRK at Nordisk råds litteraturpris ikke lykkes i å øke interessen for nordisk litteratur *blant folk flest*:

Det er en mindre og mindre krets som er interesserte i den typen litteratur som får Nordisk råds litteraturpris. Det er en bestemt gruppe som leser disse bøkene, og de består først og fremst av kvinner i sin beste alder. Det er nok ikke mange unge som leser denne typen litteratur (i Anles og Wangberg 2012).

Moses påstand beviser ingenting, men det kan peke på et resultat av, eller i det minste ses i sammenheng med, at det vage og høytidelige språket skaper en avstand mellom avsender og publikum.

For det andre fører språkbruken og den begrensede tekstmengden til at det blir vanskelig for kritikere å formulere motforestillinger. Dette henger sammen med at logos så godt som ikke blir brukt som bevismiddel, og at ”overtalelsmakten” ligger i bruken av ethos og pathos.

5.2. Adjektivbruk

Den andre formen for språkbruk (”locution”) jeg vil belyse, nemlig juryens adjektivbruk. Det er dette nivået i Millers hierarki jeg har mest fokus på fordi jeg mener det er et av de mest dominerende nivåene i kommunikasjonshendelsen ”annonsering av og begrunnelse for vinneren av Nordisk råds litteraturpris”.

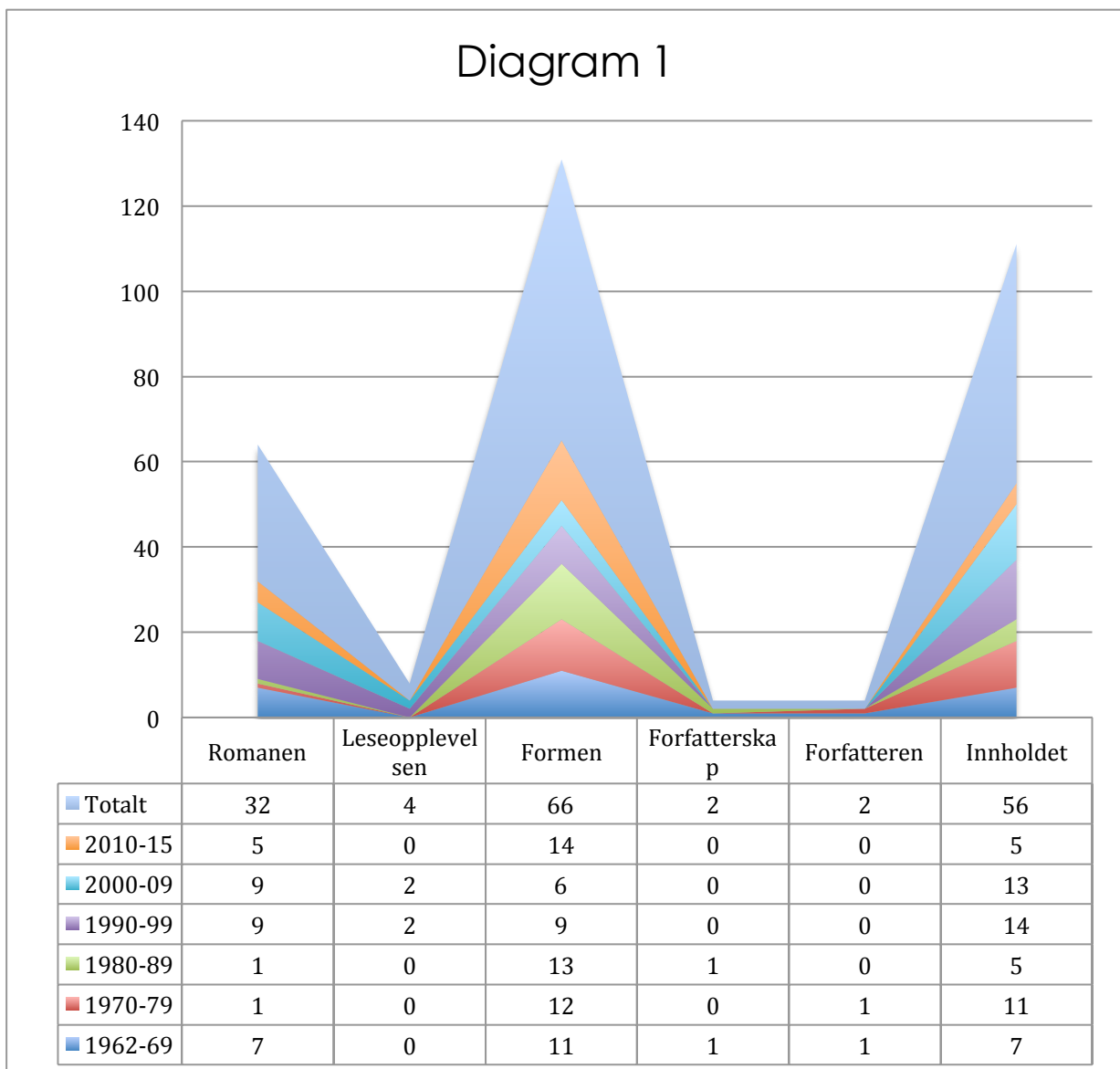
Adjektiv antyder vurderinger som ligger til grunn når bedømmelseskomiteen bestemmer hvilke verk som vinner. I Diagram 1 har jeg delt inn adjektivene i seks kategorier etter hva slags subjekt eller objekt de beskriver. I Diagram 2 har jeg delt inn adjektiver i kategorier etter typer beskrivelser i begrunnelsestekstene uten å ta hensyn til spesifikke vurderingskriterier. Dette er dermed ikke en kategorisering som er basert på noen teori, men en inndeling som er gjort med beste skjønn både etter hva adjektivene beskriver, og hva slags tema beskrivelsene kan knyttes til. Kategoriene er ”skarphet og saklighet”, ”sensibilitet”, ”sjanger- og skjønnhetsfokusert”, ”storhet”, ”originalitet”, ”humor” og ”individ og samfunn”.

I Diagram 3 er adjektivene sortert med utgangspunkt i Andersens og Bjerck Hagens kriterier. Jeg understreker at det, i tråd med Bjerck Hagens påpekning om at det blir ansett som vanskelig, eller muligens umulig, å vurdere kunst objektivt. Av samme grunn kan de ulike grupperingene oppfattes som forslag til vurderingskategorier. Dessuten glir kategoriene over i hverandre. Bruken av et adjektiv sier ikke nødvendigvis kun noe om bruken av ett kriterium i vurderingsprosessen. Ett adjektiv kan tas til inntekts for flere kriterier samtidig. Dette er forbehold som ligger til grunn for adjektivinndelingen og for drøftingen av funnene i de tre diagrammene. Men til tross for usikkerheten og mulig tvetydighet danner det seg likevel mønstre som indikerer hvilke kriterier som blir mest anvendt i vurderingsprosessen.

6. HVA BESKRIVER ADJEKTIVENE?

I Diagram 1 kan man se statistikk over hva de ulike adjektivene har beskrevet fra 1962–2015. X-aksen viser antall adjektiv og Y-aksen viser de ulike objektene som adjektivene beskriver, nemlig romanen, leseopplevelsen, formen, forfatterskapet, forfatteren eller innholdet. De ulike fargene viser de ulike tiårene. Den lyseblå fargen øverst viser den totale mengden og må derfor ses bort fra slik at man ikke får inntrykk av at det er dobbelt så mange adjektiv som det egentlig er.

6.1. Form og innhold

Diagram 1 viser at det er flest adjektiv som enten beskriver romanenes form eller innhold. Adjektiv som beskriver romanens form finnes i beskrivelser som i det fremhevede partiet i eksempelet nedenfor:

1) Meri ger liksom i sitt tidigare författarskap en detaljrik, humoristisk och sensuell skildring av natur och människor. (1973)

Her følger et eksempel på innholdsbeskrivende adjektiv:

1) Den skildrar oppløsningen av det nordiska välfärdssamhället, parodierar och ironiserar sin samtid och inte minst den traditionella mansrollen. (2004)

Det er ikke overraskende at bedømmelseskomiteen hovedsakelig bruker adjektiv til å beskrive form og innhold. Årsaken til dette er blant annet Nordisk råds kriterium for hva som skal til for å få prisen, og vedtektene, som presiserer at bedømmelseskomiteen ikke skal ta hensyn til representativitet eller dele ut priser til forfattere for ”lang og tro tjeneste”. Dette punktet bekreftes av Bjerck Hagen i mitt intervju med ham.

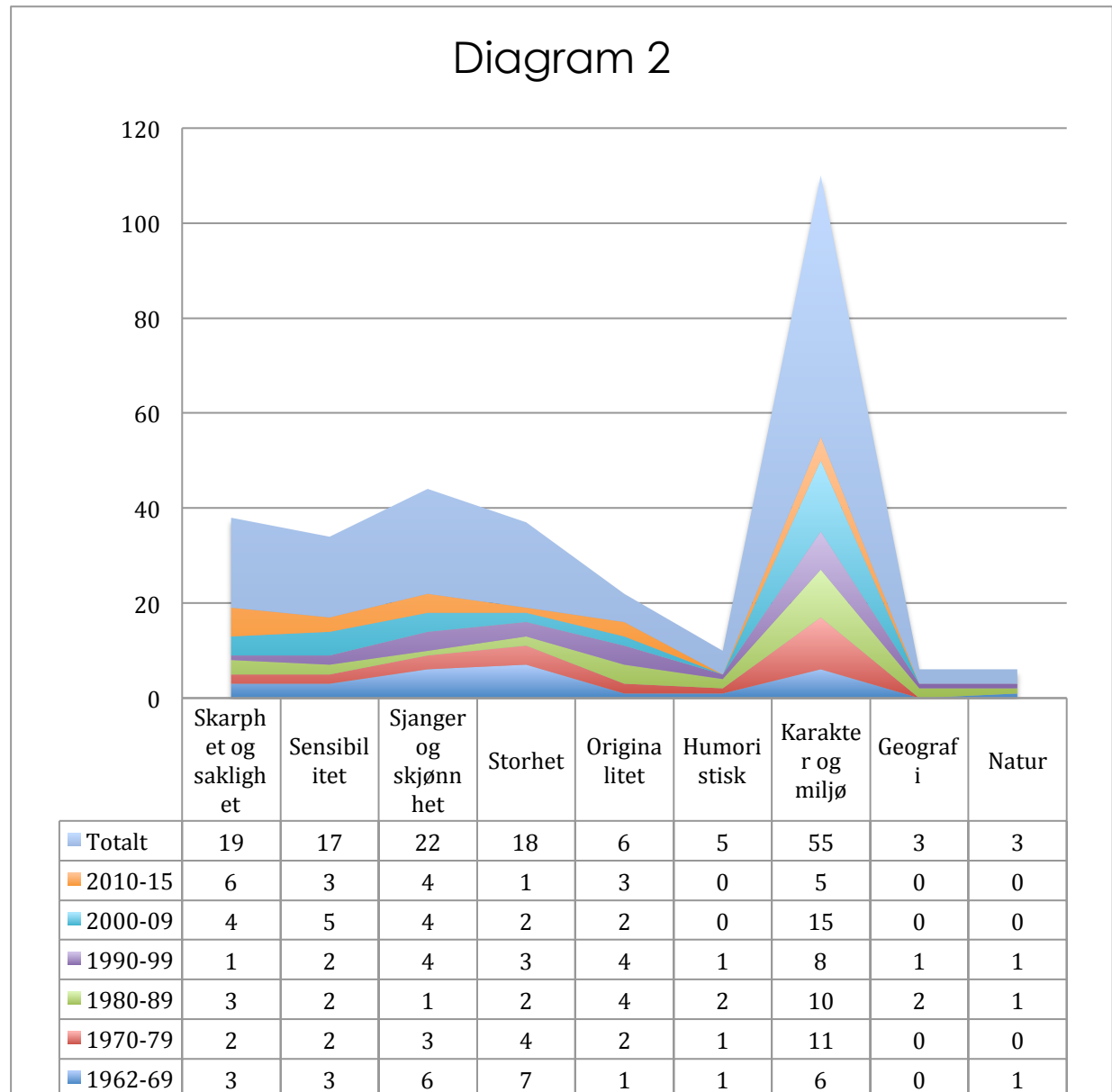
6.2. Lite fokus på forfatteren og leseropplevelsen

Det er få adjektiv som beskriver forfatteren, noe som ikke er overraskende på grunn av Nordisk råds krav om at forfatterens tidligere verk skal ha betydning for valg av vinnerverk.

Det er også få adjektiv som handler om leseropplevelsen. Et eksempel på dette er i begrunnelsesteksten til *Erobreren*, som vant i 2001: ”Kjærstads stil er dypt original og nyskapende, og teksten gir leseren både store utfordringer og rike lesegleder”. Når man vurderer litteratur på grunnlag av hvilken følelse leseren antas å få under lesningen, vurderer man i følge Andersen ved hjelp av det affektive kriteriet. Dette er, som sagt, ifølge Beardsley og Andersen et ugyldig kriterium. Men som vi kan lese ut av statistikken, er det svært få adjektiv som relaterer seg til leserens emosjonelle reaksjoner, noe som kan tyde på at det affektive kriteriet ikke vektlegges i særlig grad av bedømmelseskomiteen. At det er lite fokus på forfatteren og leseropplevelsen, og mer fokus på form og innhold mener jeg at kan ses som en bekreftelse på juryens kompetanse og på at de følger Nordisk råds retningslinjer.

7. Adjektivinndeling etter tema

I Diagram 2 er adjektivene kategorisert etter temaet de handler om. Adjektivene beskriver både form og innhold. Y-aksen viser antall adjektiv og X-aksen de ulike temaene. De ulike fargene viser de ulike tiårene. Det lyseblå feltet øverst viser den totale mengden adjektiv. En oversikt over adjektivene kan ses i Vedlegg 1.

Statistikken viser at det er flest adjektiv som beskriver enten en romanperson eller miljøet eller samfunnet som karakterene lever i. Adjektivene i denne kategorien dreier seg kun om elementer i romanenes innhold. I de tre beskrivelsene nedenfor finnes eksempler på slik adjektivbruk. De eksemplifiserte adjektivene er fremhevet.

- 1) En psykologisk studie av ett modernt kvinnoöde. (1970)
- 2) Där han med historisk sakkunskap och konstnärlig kraft har levandegjort ett exempel på de rika ländernas utsugning av de fattiga länderna. (1971)
- 3) I et poetisk og stillegående språk formidler Petterson hvor vanskelig det er å få sagt det som føles mest nødvendig å si til hverandre” (2009).

Diagram 2 viser også at kategoriene der temaet for adjektivene er ”skarphet/saklighet”, ”sensibilitet”, ”sjanger og skjønnhet”, ”storhet” eller ”originalitet” veier ca like mye med mellom 16 og 22 adjektiv i hver gruppe. Ingen av disse gruppene skiller seg ut på noen måte. Det finnes med andre ord flere funn i Diagram 2 som kan drøftes, men jeg velger å trekke frem to funnene jeg mener stikker seg mest ut, nemlig hvor oppsiktsvekkende få adjektiv i begrunnelsestekstene som handler om natur, geografi og humor.

7.1. Klisjeen svinner hen – lite fokus på nordisk natur

Det første funnet jeg skal trekke frem, er at juryen i svært liten grad vektlegger naturskildringer i begrunnelsestekstene. Grunnen til at jeg velger å karakterisere dette funnet som oppsiktsvekkende er for det første fordi naturen tradisjonelt har vært, og fortsatt er, et sentralt motiv i nordisk litteratur. Seniorredaktør i det danske Gyldendal, Niels Beider, mener at man kan se to tydelige fellestemaer i den nordiske regionen: naturen og den sorte humoren:

Som når den norske forfatter Erlend Loe lader sin hovedperson i *Doppler* flygte til skovs fra karrieren og sin gravide hustru sammen med en tam elgkalv – en robinsonade med omvendt fortegn. Det at velge naturen, er et sterkt fellestema. Thure Erik Lund vender også civilisationen ryggen i sin nye roman *Ind*. En morsom og mærkelig bog. Det at velge naturen, er et sterkt fellestema. (i Winter 2008)

Poenget understrekes av Elíassons påpekning av klisjeen om ”nordisk litteratur” som siteres i innledningen: om mennesket i barsk natur i kamp mot maktene.

Den andre grunnen til at jeg synes det er oppsiktsvekkende, er at det jo ikke er uvanlig at litteratur brukes til såkalt ”place branding” og ”nation branding”. Begrepet “place branding” er en undergruppe av “nation branding” som oppstod i 1998 i sammenheng med ”The Annual Travel and Tourism and Research Association’s Conference (Hanna 2008: 63). Et lands rykte kan i følge den islandske *brandmanageren* Hlynur Guðjonsson bli understreket gjennom landets nasjonale produkter. Hvis dette er vellykket, blir produktene et synonym for landets kultur og samfunn. Ved å *brande* et image og en nasjon i samme kategori, en effekt

som kalles ”country-of-orig-in-effect”, skjerpes landets konkurransevne. Produkter som kan brukes til å skape et ”brand”, er blant annet film, musikk og litteratur (2005: 286).

Selv om det *finnes* skildringer av natur- og geografi i mange av romanene som vinner Nordisk råds litteraturpris, er ikke dette elementer som bedømmelseskomiteen legger vekt på i begrunnelsestekstene. At det kun finnes fire adjektiver i begrunnelsestekstene som omhandler nordisk geografi og natur, tyder på at klisjeen om ”den nordiske roman” *ikke* blir underbygget i bedømmelseskomiteens begrunnelsestekster.

I brandingsammenheng kan man kanskje påstå at det er ”dumt” å ikke utnytte potensialet og klisjeen i større grad. Men siden juryens oppgave ifølge vedtektene er å velge den romanen som er best ut i fra Nordisk råds kriterier, og ikke å *brande* Norden og nordisk natur, kan vil jeg påstå at bedømmelseskomiteen får mer litterær autoritet ved å ikke bygge videre på en klisjé eller en forestilling om den nordiske romanen, og heller fokusere på blant annet estetikk i språk og stil, som neste avsnitt vil vise. I tillegg er det innbyggerne i Norden som hovedsakelig er målgruppen. Dermed gir det mindre mening å *brande* naturen og geografien for denne gruppen lesere dersom målgruppen for litteraturprisen hovedsakelig var et land eller flere land utenfor Norden.

7.2. Lite prestisje i humor?

Som nevnt i forrige delkapittel hevder Beider fra Gyldendal at (sort) humor, i tillegg til natur, en fellesnevner for nordisk litteratur. Også den tidligere prisvinneren og det nåværende jurymedlemmet Einar Már Guðmundsson mener den nordiske litteraturen kjennetegnes av stemningen, humoren og måten vi forteller historier på (i NRK 2012). Men å dømme utfra Diagram 2, er det få vinnerbøker som beskrives som morsomme, humoristiske, ironiske eller satiriske. Er ikke humor like prestisjefullt i juryens øyne med morsomme romaner som det er med romaner som beskrives som store og episke, nyskapende eller knappe og skarpe?

For å finne en forklaring på hvorfor det er så lite fokus på humor i begrunnelsestekstene, kontaktet jeg fem av de nåværende og tidligere jurymedlemmene. Jeg fortalte om funnet og spurte om de hadde en forklaring på det.¹¹ Svarene jeg fikk kan deles inn i fire forskjellige forklaringer.

Én forklaring kan ifølge Erik Bjerck Hagen og det nåværende finske medlemmet, Marianne Bargum, være at det er langt vanskeligere å skrive god komikk, at ironi er en vanskelig kunst, og at gode komikere dermed velger andre kunstformer enn litteraturen.

---

¹¹ Alle svarene fra jurymedlemmene har jeg fått via epost.

En annen forklaring kan, ifølge Bjerck Hagen, være at det tragiske og realistiske har en høyere status enn det komiske. Det andre nåværende medlemmet fra Finland, Juani Niemi, tror at forklaringen nettopp ligger i at det er mindre prestisje i å skrive morsomme bøker, og at de nasjonale komiteene heller velger romaner som har mer prestisje: ”det är naturligt att sådana romaner vinner som beskriver s.k. stora ämnen, nationellt eller internationellt märkvärdiga händelser, mänskligt viktiga eller existentiella erfarenheter och så vidare”.

En tredje forklaring er, ifølge Niemi, at mange av romanene som har vunnet faktisk *er* morsomme, men at beskrivelser av humor prioriteres bort siden begrunnelsestekstene er så korte og siden andre egenskaper ved bøkene, som for eksempel realisme eller store hendelser, heller trekkes frem og at humor og underholdning dermed kommer litt i skyggen. Dette er det tidligere norske jurymedlemmet Helene Uri enig i da hun hevder at det ikke er humoraspektet som gjør at en nominert roman vinner. Det svenske medlemmet Arne Johnsson støtter opp om denne forklaringen. Han hevder at de fleste romaner inneholder i det minste noe som kan sies å være humoristisk – i alle fall for noen – men at de humoristiske elementene ikke regnes som hovedelementene i romanen. Johnssons hypotese er at juryen heller bruke andre betegnelser for å uttrykke det som er humoristisk, satirisk, ironisk og så videre, som for eksempel ”om kontrastene mellom lys og mørke”. Slike uttrykk er en slags emblemattikk: det vil si at de er sjangermålinger som inneholder mye mer, og som står for mye mer, enn det det virker som ved første lesning.

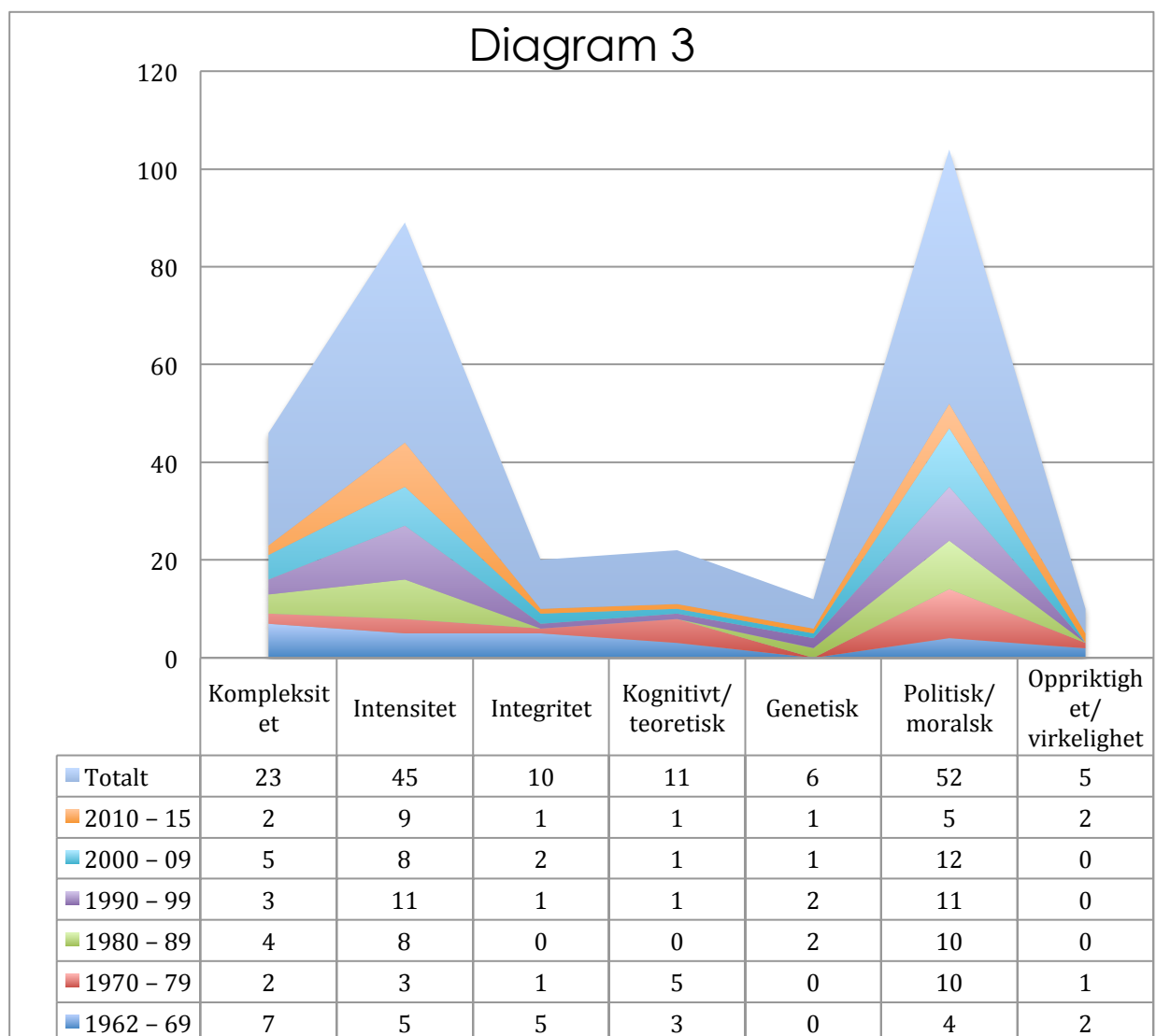
Den fjerde forklaringen handler om at mangelen på adjektiv om humor, ironi og underholdning skyldes at det kan være vanskelig å ”oversette humor” mellom forskjellige land og kulturer. Både Bargum og Uri hevder at dette kan henge sammen med at det finnes ulike humortradisjoner og humorreferanser i Norden. Ifølge Uri eksisterer det muligens en forestilling om at skikkelig god litteratur ikke er morsom. Denne forestillingen er trolig beslektet med en forestilling om at god litteratur må handle om noe veldig alvorlig. Uri understreker at dette ikke stemmer, men at forestillingen er der likevel.

Ingen av de forskjellige medlemmene og tidligere medlemmet av juryen var overrasket over at det er så lite fokus på humor i begrunnelsestekstene. Kanskje det ikke er så lett å oversette humor mellom kulturene til tross for at de nordiske landene oppfattes som relativt like? Eller kanskje humoren er tilstedeværende i mange av romanene, men trekkes ikke fram i juryens begrunnelsestekster fordi tekstene har så lite format eller fordi det humoristiske ”skjuler seg” bak andre uttrykk? Dette er kun løse hypoteser, som vanskelig lar seg bevise. Men uansett signaliserer det at adjektiv som handler om humor, ironi, satire og så videre blir nedprioritert på en eller annen måte og av ulike grunner. I tillegg bryter den

forsiktige bruken av adjektiv i begrunnelsestekstene med den ene fellesnevneren i klisjéen om ”den nordiske roman”.

8. Inndeling basert på vurderingskriterier

Også i Diagram 3 er det antall adjektiv langs Y-aksen. Adjektivene er kategorisert med utgangspunkt i de fem kriteriene for litteraturkritikk som Andersen presenterer i ”Kritikk og kriterier”. I tillegg har jeg valgt å supplere med kriteriet som Bjerck Hagen kaller ”oppriktighet/virkelighet”, fordi jeg mener dette kriteriet enger seg godt til å beskrive en særlig gruppe av adjektiver i jurytekstene. Oversikten over alle adjektivene finnes i Vedlegg 2. De ulike kriteriene er langs X-aksen. Også her viser de ulike fargene de ulike tiårene, og den lyseblå som er øverst viser antall adjektiv totalt, og skal ikke medregnes da det i så fall blir dobbelt så mange adjektiv i hver kategori.

Gjennom kategoriseringen i Diagram 3 kan man få inntrykk av hvilke kriterier som ligger til grunn for begrunnelsestekstene totalt og fra tiår til tiår. Jeg minner igjen om at kriteriene glir inn i hverandre, og at det ikke finnes noen klar fasit på hva bedømmelseskomiteen har lagt vekt på under vurderingen. Likevel er det særlig to kriterier som utmerker seg langt mer enn de andre, og som jeg derfor vil kommentere.

8.1. Estetikk og intensitet

Statistikken viser at det er flest begrunnelsestekster som er preget av at bedømmelseskomiteen har tatt i bruk det estetiske kriteriet i sin vurdering. Legger man kategoriene ”intensitet”, ”kompleksitet” og ”integritet” sammen, inneholder de til sammen ca 70¹² adjektiv. At estetikk verdsettes i så høy grad passer godt med Nordisk råds krav om at prisen skal gå til et skjønnlitterært verk ”som oppfyller höga litterära och konstnärliga krav”. Av de tre underkategoriene har juryen i størst grad lagt intensitetskriteriet til grunn i sin bedømmelse. Adjektivene som faller inn under intensitetskriteriet kan fordeles videre i to retninger. Dette har jeg kommet frem til gjennom å studere adjektivene i den konteksten de står i begrunnelsestekstene (Vedlegg 2). Eksempler på den ene retningen er:

- 1) Forfattern skildrar med ett nyskapande språk människor som påverkas av motsättningarna mellan en ursprunglig jordbrukarmiljö och ett modernt industrisamhälle. (1978)
- 2) Forfatteren har skapt et verk som knytter sammen fortid og nåtid, dokumentasjon og fiksjon i en form som er uprøvd og nyskapende. (1991)
- 3) Författaren har som få andra förmågan att utmejsla en helt egen litterär form. (2015)

I eksemplene hylles nyskapende, uprøvd og original(t) form og språk. Dette er egenskaper ved en tekst som ifølge Andersen fører til at leseren kan opprettholde oppmerksomheten lenger enn tekster som ikke har denne egenskapen. Derav intensitet. Å verdsette egenskapene ”nyskapende” og ”original” i vurdering av litteratur har paralleller til Viktor Sjklovskijs underliggjøringsmetode som beskrives i ”Kunsten som grep” (1991). God litteratur er ifølge Sjklovskij litteratur som får leseren til å føle at hun leser det hun leser for første gang. Målet er at persepsjonen skal bli oppholdt med intensitet og varighet slik persepsjonen befris fra automatismen. På den måten kan leseren være i et ”årvåkent”, mottakelig og interessant

---

¹² Det er ikke mulig å slå fast nøyaktig hvor mange av adjektivene som tilhører denne kategorien fordi adjektivene kan tilhøre flere kategorier. I tillegg kan plasseringen diskuteres ettersom vurderingskriteriene kun kan betraktes som retningslinjer og vurdering av litteratur alltid vil ha et subjektivt preg.

modus som preges av syn og ikke gjensyn. Bjerck Hagen hevder også at originalitet er et symptom på kvalitet. Han hevder at nyskapende litteratur innehar en fremmedhet:

Den gode litteraturens fremmedhet er skrevet fra et sted langt bortefra, mens den mer alminnelige litteraturen er skrevet fra et sted ved siden av oss, eller i alle fall like i nærheten. Inntrykk av litterær storhet gjør forfatterne og deres verk til kraftfulle realiteter som ikke bare utvider og definerer den moderne leserens verden, men som også lindrer henne fra hennes vanemessige hang til solipsisme, hennes følelse av å være uten Gud, uten samfunn, uten kultur. (2004: 30)

Den andre gruppen med adjektiv som kan knyttes til intensitetskriteriet, er de som beskriver graden av spenning og tempo i teksten, og som dermed påvirker leseropplevelsen. Eksempler på slike beskrivelser er:

1) En intensiv inlevelse i varje enskilt öde där några möter varandra och andra förblir ensamma. (1993)

2) I en stillferdig, presis og ettertenksom prosa beretter Lindstrøm om hvordan en dramatisk fortid langsomt bryter inn i en eldre kvinnes liv og bevissthet. (2012)

3) Der et tale om et medrivende epos om undertrykkelse og oprør. (2013)

Bedømmelseskomiteen velger med andre ord ofte romaner som anses som nyskapende og originale, preget av intensitet og spenning. Alle disse egenskapene ved en tekst kan være med på å opprettholde leserens oppmerksomhet. I tillegg kan egenskapene skape en (sterk) *opplevelse* hos leseren, enten på grunn av spenningen og intensiteten, eller på grunn av at leseren opplever noe nytt gjennom å lese romanen.

8.2. Moral og politikk

Diagram 3 viser at juryen gjennom prisens historie har benyttet seg av alle Andersens kriterier i større eller mindre grad. Begrunnelsestekstene illustrerer dermed to poeng jeg har vært inne på tidligere i oppgaven. Det ene er kriteriemangfoldet som har karakterisert litteraturvurderingene siden romantikken, og det andre er at det er problematisk, eller kanskje til og med umulig, å vurdere på grunnlag av kun ett kriterium. I Diagram 3 kan vi se at det er nest flest adjektiv som synes å tilhøre det moralske/politiske kriteriet. I følgende eksempler ser vi adjektivbruk som signaliserer at juryen har vurdert ut fra det moralsk/politiske kriteriet, og at begrunnelsesteksten dermed innehar en politisk eller moralsk holdning. De eksemplifiserte adjektivene er fremhevet:

1) Romanen er ett kvalificerat konstnärligt uttryck för en modern människas försök att förstå sin egen och sin samtids situation genom en rikt nyanserad undersökning av ett problematiskt kapitel i efterkrigstidens nordiska historia. (1969)

2) Efter omröstning beslöt kommittén utdela Nordiska rådets litteraturpris för år 1970 till Klaus Rifbjerg för hans roman *Anna (jeg) Anna*, en psykologisk studie av ett modernt kvinnoöde, som skapats med inlevelse och rik språkfantasi och som ger en bild av sociala och moraliska kriser i det borgerliga samhället.

3) *Hudløs himmel* är tredje delen i romansviten om ”tyskerungen” Tora, den utnyttjade, som vinner styrka att leva vidare genom andra. Romanen är en osedvanligt nyanserad skildring av en ung kvinna, skriven på ett känsligt språk och samtidigt med drastisk realism. (1987)

I de tre eksemplene kan man skimte moralske/politiske holdninger. Dette signaliserer at romanene innehar moralske/politiske holdninger og dermed ”tvinger” den som skal vurdere teksten til å bruke det moralske/politiske kriteriet i anmeldelsen, jamfør Andersen (1987: 18). Nordisk råd har som nevnt ikke noe annet krav enn at vinnertekstene skal ”oppfylle høye litterære og kunstnerlige krav, men ifølge Beardsley innehar alle estetiske objekter med en nevneverdig grad av estetisk verdi en tendens til å gripe inn i våre sosiale og politiske mål – uansett hva de måtte være. Dette kaller han ”The Principle of Non-Neutrality” (1958: 568). For publikum er det uunngåelig å bli påvirket av kunst og litteratur. Det henger sammen med at alle valg forfatteren tar når han skriver, ifølge Beardsley er preget av en politisk eller moralsk holdning. På samme måte vil begrunnelsestekstene til en viss grad være preget av politiske og moralske og holdninger. Sosiologen Pierre Bourdieu støtter opp om denne tilgangen fordi han hevder at eksistensen av forfatteren som faktisk figur og som verdi er uatskillelig fra eksistensen av det litterære feltet (1993: 162-163).

Beardsley hevder at de moralske sideeffektene ved litteraturen finner sted i formasjonen av forestillinger eller holdninger (1958: 568). Teksten og det moralske/politiske innholdet er dermed et utgangspunkt for at det kan skapes holdninger og/eller forestillinger hos leseren. At bedømmelseskomiteen vurderer på grunnlag av det moralske/politiske kriteriet, vitner om at holdningene i teksten har skapt en effekt hos leseren og har fått sitt utspring i en paratekst – som igjen påvirker leseren av teksten i neste omgang – og vi ser en sirkulasjon mellom forfatter, tekst, kritiker, leser og tekst.

Gjennom å trekke inn Bourdieu og Beardsleys ”Principle of Non-Neutrality” ønsker jeg *ikke* å kritisere juryen for å ha for lite fokus på det moralske og politiske som litteraturen kan føre med seg, men å påpeke at det ikke er mulig å vurdere ut fra det estetiske kriteriet alene slik som juryen ifølge Nordisk råds kravspesifikasjon gjør. At det er nest flest adjektiv som tilhører det moralske/politiske kriteriet ligger til grunn, kan gi et inntrykk av at

bedømmelseskomiteen verdsetter litteratur som har en opplysende eller dannende funksjon. Gjennom begrunnelsestekstene fører bedømmelseskomiteen politiske og moralske holdninger og innhold inn i forestillingen om nordisk litteratur og om ”den nordiske roman”.

9. Kulturpolitikk

”Hva kan kriteriene som ligger til grunn for juryens vurderinger fortelle om hva Nordisk råds bedømmelseskomité anser som ønskelige funksjoner ved romanene som vinner?” er problemstillingens andre del. Først og fremst er det viktig å minne om at bedømmelseskomiteen og Nordisk råd *ikke* er samme aktør. Bedømmelseskomiteen er en selvstendig aktør og jurymedlemmene er en gruppe litteraturkyndige mennesker hvis oppgave er å velge ut én eller to bøker fra sine respektive land uten å ta hensyn til noe annet enn at boken skal være av høy litterær og kunstnerisk kvalitet. Likevel kommer man ikke bort fra at prisen heter *Nordisk råds* litteraturpris. Nordisk råd er litteraturprisens ”ansikt utad”, og gjennom å dele ut priser formidles det et eller flere budskap som kan si noe om Nordisk råds kulturpolitikk – fra et eksternt perspektiv.

I forrige delkapittel så vi at bruken av adjektiv i begrunnelsestekstene vitner om at juryen blant annet har vurdert vinnerromanene på bakgrunn av det moralske/politiske kriterium, og at dette kan bringe politiske og moralske holdninger og innhold i forestillingen om ”den nordiske roman”. Dersom man følger Beardsleys ”Principle of Non-Neutrality”, er formidles det holdninger gjennom bedømmelseskomiteens valg av vinnerverk og ikke minst beskrivelsene av vinnerbøkene. Hva slags politikk får man *inntrykk av* at Nordisk råd har gjennom begrunnelsestekstene?

Før jeg startet å jobbe med oppgaven, hadde jeg en forestilling om at romanene som vant Nordisk råds litteraturpris skulle lære bort så mye som mulig om Nordens kultur, historie og geografi. Jeg hadde også en forestilling om at det var flest historiske romaner som hadde vunnet fordi disse egner seg til å formidle mye kunnskap om en bestemt tid eller et bestemt sted. Bøkene til Sofi Oksanen, Kim Leine og Kjell Westö, som vant innen et relativt kort tidsrom (2010, 2013 og 2014), fikk denne mistanken til å vokse fordi de alle sammen betegnes som historiske romaner med innhold fra ett eller flere nordiske land.¹³ Jeg hadde også inntrykk av at romanene som var inspirert av de islandske sagaene hadde et fortrinn fordi de viderefører eldre nordiske fortellertradisjoner. Men stemmer dette?

---

¹³ Og Estland i Oksanens ”Utrenskning”.

9.1. Tre kulturpolitiske strategier

På hjemmesiden til Nordisk råd står det at formålet med Nordisk råds priser er å øke interessen for nabolandenes litteratur og språk, samt for det nordiske kulturfellesskapet (norden.org). Det er altså tre formål: 1) øke interessen for nabolandenes litteratur, 2) øke interessen for nabolandenes språk, og 3) øke interessen for det nordiske kulturfellesskapet. I tillegg minner jeg om det ene kriteriet for valg av vinnerverk, nemlig at det skal være et skjønnlitterært verk som ”oppfyller höga litterära och konstnärliga krav”. De tre formålene og det ene kriteriet for hva som skal til for å vinne prisen, signaliserer at Nordisk råd, gjennom juryens vurdering og valg av hvilket som er årets beste skjønnlitterære verk, ønsker å synliggjøre og opplyse publikum om Norden og det nordiske kulturfellesskapet.

Men hva får man inntrykk av at formålet og kulturpolitikken er på grunnlag av analysen av begrunnelsestekstene? For å få et inntrykk av hva slags politikk Nordisk råd har på grunnlag av begrunnelsestekstene, har jeg valgt å bruke den danske kultursosiologen Dorte Skot-Hansen sitt skjema med de tre ”rationaler” som presenteres i artikkelen ”Kultur til tiden – strategier i den lokale kulturpolitikk” (1999). I artikkelen fremlegger Skot-Hansen danske, nordiske og europeiske kulturpolitiske tendenser, (”rationaler”) fra 1960-tallet og til artikkelen ble skrevet i 1999. Ordet ”rationale” betyr noe i retning av ”saklig begrunnelse” eller ”strategi”, men da det ikke finnes noe dekkende ord på norsk, kommer jeg til å bruke det danske begrepet. Det er to grunner til at jeg velger å bruke Skot-Hansens artikkel. For det første er den fra en dansk og nordisk kontekst, noe som øker sannsynligheten for at det er fellestrekk mellom tendensene som presenteres i artikkelen og tendensene i begrunnelsestekstene. For det andre setter Skot-Hansen opp de ulike kulturpolitiske epokene opp i et oversiktlig skjema som lar seg overføre til Nordisk råds (atagbare) kulturpolitikk.

Kulturpolitikken har i det siste århundret ifølge Skot-Hansen operert i et spenn der opplysning og underholdning er ytterpunktene i et kontinuum (1999: 8). Hun skriver at ”kulturpolitikens legitimering er skiftet fra et *humanistisk rationale*, baseret på ideologiske/idealistiske argumenter, over et mere politiserende *sociologisk rationale* hen i mod et *instrumentelt rationale* med vægt på økonomiske argumenter”. Skot-Hansen setter de tre ”rationalene” inn i et skjema som viser målet med og bakgrunnen for kulturpolitikken, kulturpolitikens forankring, strategi, publikum, ramme, funksjon – og til sist – hvem som fungerer som kulturformidler i det samfunnet der den aktuelle kulturpolitikken blir utøvd. Skjemaet skal ses som idealtypisk, det vil si at det er en rendyrking av trekk som er mer uklare i den faktiske virkeligheten. Skjemaet bygger på analyser av nordisk og europeisk

kulturpolitikk. I følge Skot-Hansen ser man de samme hovedtendensene Danmark som i Norden og Europa for øvrig.

	Humanistisk (ca 1960 – tallet)	Sociologisk (ca 70-tallet)	Instrumentel (ca 80-tallet og fremover).
Mål	Dannelse	Frigørelse	Synliggjørelse
Baggrund	Stat	Civilsamfund	Marked
Forankring	National	Lokal	International
Strategi	Demokratisering av kulturen	Kulturelt demokrati	Kulturalisering
Publikum	Hele befolkningen	Grupper	Segmenter/livsstil
Ramme	Kulturinstitution	Rammer	Flagskib
Funktion	Erkendelse	Bekreftelse	Underholdning
Formidler	Kulturformidler	Animateur	Kaospilot

(Skot-Hansen 1999)

Ifølge Skot-Hansen er det uenighet om hvilke av de tre ”rationalene” som dominerer i kulturpolitikken både da artikkelen ble skrevet og tidligere. Eksempelvis hevder den norske kulturforskeren Geir Vestheim at den instrumentelle kulturpolitikken kun er en sidestrøm til den brede strømmen som fortsatt dominerte kulturpolitikken anno 1999. Skot-Hansen hevder at det er heller ikke slik at strategiene skifter momentant fra en periode til en annen; man kan heller snakke om en slags lag-på-lag kulturpolitikk: De tre strategiene flyter sammen i et noe ugjennomskelig mønster, og de forskjellige rationalene blir fremhevet i passende sammenhenger (1999: 17).

9.2. Politikk på grunnlag av analysen av begrunnelsestekstene

Jeg mener at skjemaet med de tre rationalene er et godt verktøy til å analysere en institusjons kulturpolitikk, som for eksempel Nordisk råds. Det er også et oversiktlig bakteppe fordi den gir en god og generell oversikt over dansk og nordisk kulturpolitikk.

Hvordan passer Nordisk råds politikk – som man får inntrykk av gjennom begrunnelsestekstene – inn i Skot-Hansens skjema? Som sagt er bedømmelseskomiteen og Nordisk råd ikke samme aktør, men her drøfter jeg Nordisk råds kulturpolitikk på bakgrunn av begrunnelsestekstene fordi Nordisk råd er litteraturprisens ansikt utad.

Nedenfor har jeg utarbeidet et skjema med de samme faktorene som i Skot-Hansens. Grunnlaget for skjemaets punkter er analysen nivåene i ”Millers hierarki”. Jeg minner om at begrunnelsestekstene er fra de siste 53 årene, og at skjemaet kun viser et generelt bilde.

	Politikk på grunnlag av analysen av begrunnelsestekstene
Mål	Opplevelser og underholdning (intensitet), dannelse og opplysning (politikk/moral)
Bakgrunn	Norden / markedet i Norden
Forankring	Nordisk
Strategi	Prisoverrekkelse/årlig hyllest og anbefaling av et utvalgt litterært verk Vurdering blant annet på bakgrunn av politisk/moralsk kriterium
Publikum	Presse, lesere, forlag, anmeldere
Ramme	Presse, bokhandlere, bibliotek i Norden
Funksjon	Erkjennelse, opplæring og opplevelser.
Formidler	Den litteraturkyndige juryen, Nordisk råd, media

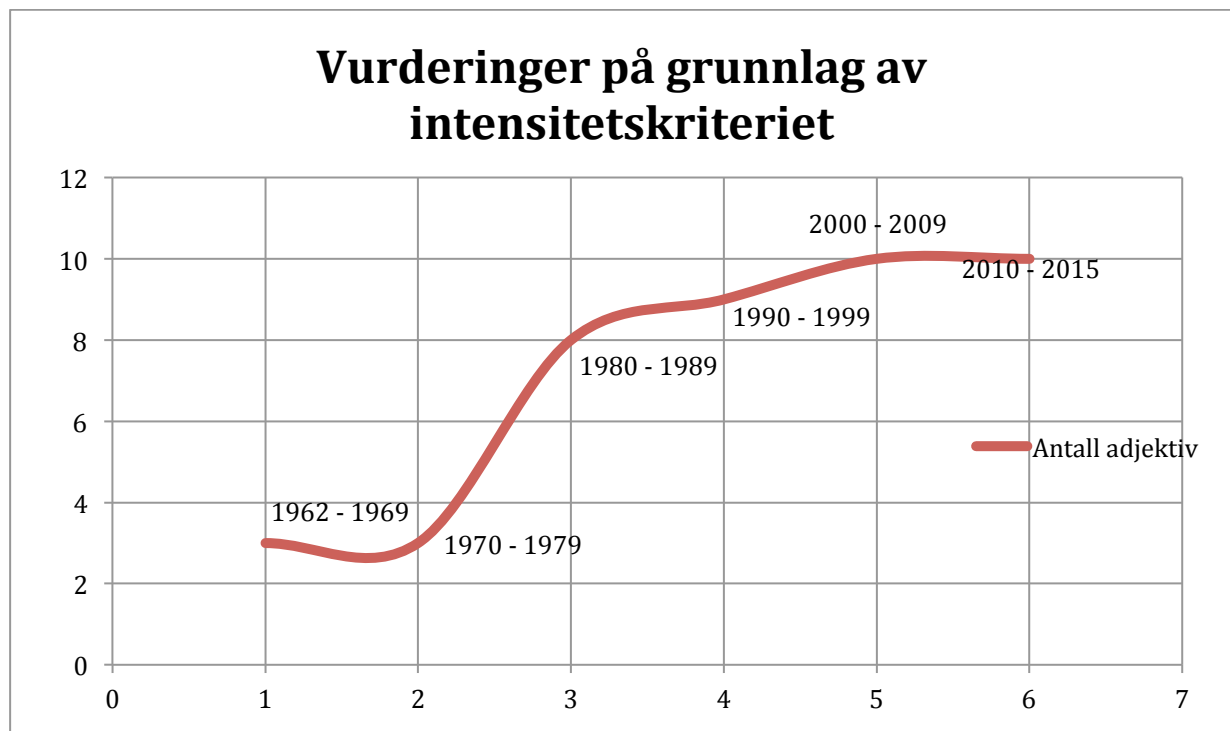
Den store forekomsten av adjektiv som tilhører intensitetskriteriet og det politiske/moralske kriteriet vitner ønskelige funksjoner ved romanene som vinner. Den ene ønskelige funksjonen er at romanene skaper opplevelser og den andre er at de har en dannende funksjon. Ut ifra analysen er de fremste målene med prisen både å skape opplevelser og dannelse gjennom lesing. Bakgrunnen for dette er Norden eller markedet i Norden. Politikken har en nordisk forankring. Strategien er en årlig hyllest av et utvalgt litterært verk. Hyllesten fungerer også som en anbefaling som den litteraturkyndige juryen formidler videre til pressen, som igjen formidler det videre til publikum og forlag i Norden.

9.2.1. Opplevelser og underholdning

Den store forekomsten av adjektiv i begrunnelsestekstene som tilhører intensitetskriteriet tyder på juryen setter pris på romaner som skaper opplevelser gjennom lesningen. Her mener jeg at det også finnes et underholdningsaspekt – selv om ikke opplevelser ved lesning alltid er underholdende.

Skot Hansens skjema viser at underholdning har vært et mål ved kulturpolitikken i økende grad fra 1960-tallet og frem til ca 2000. Nå skal vi se på hvordan hyppigheten av bruken av intensitetskriteriet vært gjennom prisens historie? Linjediagrammet nedenfor viser

forekomsten av adjektiv som tilhører intensitetskriteriet fra 1962 – 2015. Y-aksen viser antall adjektiv, og X-aksen viser tiår: 1 = 60-tallet, 2 = 70-tallet og så videre.

Diagrammet viser at vurdering på grunnlag av intensitetskriteriet har økt merkbart fra begynnelsen av 1960-tallet og frem til rundt 2000. Den store økningen er på 70-tallet. Dette tyder på at litteratur som anses som nyskapende, original, og som skaper opplevelser og kan være underholdende har vært ansett som prisverdig helt siden prisens opprinnelse. Diagrammet signaliserer at viktigheten av denne funksjonen ved litteraturen har økt betraktelig – til omtrent det dobbelte – fra 1960-tallet og frem til 2015. Jeg skal være forsiktig med å trekke linjer mellom den litteraturkyndige juryen og ”samfunnet generelt”, men likevel spør jeg: Er dette et tegn på at underholdning og opplevelser i samfunnet blir viktigere og viktigere formål ved å lese romaner?

Oppgavens lengde setter begrensninger for hvor dypt jeg kan gå inn på dette, men følgende poeng fungerer likevel som en kommentar og et mulig svar. I 2006 skrev førsteamanuensis ved Handelshøyskolen BI, Arvid Flagestad, artikkelen ”Opplevelsesøkonomi på vei” der han analyserer trenden ”opplevelsesøkonomi”. Opplevelsesøkonomi er ifølge to av opplevelsesøkonomiens pionerer, B. Joseph Pine II og James H. Gilmore en ”megatrend”: det vil si at det er en gjennomgripende global tendens på tvers av bransjer (1999). Pine og Gilmore diskuterer i sin bok hvordan samfunnet er på vei til

å få en opplevelsesdrevet økonomi. De forutgående faser var agrarøkonomien, industrialiseringens masseproduksjonsøkonomi og velferdssamfunnets serviceøkonomi som vokste frem i 1960-årene. I opplevelsesøkonomien flyttes oppmerksomheten fra produkt og serviceleveranse over til kundens opplevelse som det verdiskapende element. Opplevelser produseres av bedrifter og institusjoner som er knyttet til blant annet kultur og kunst, design, eventer, og så videre. Opplevelsesøkonomien har ingen klare grenser, og dermed kan vi anta at den også preger litteraturbransjen og kanskje også folks lesevaner, med andre ord at selve opplevelsen eller underholdningen i lesningen er viktigere i 2000 enn det var i for eksempel 1963. Én artikkel fra økonomifeltet er ikke nok til å svare på hvorfor vurderingene på grunnlag av intensitetskriteriet har økt så kraftig, men det kan likevel vise at tendensen til at opplevelser, spenning og originalitet er egenskaper ved litteraturen som juryen setter pris på at finnes både ellers på kulturfeltet og i andre felt. I tillegg er økningen i takt med bevegelsen på Skot-Hansens kontinuum, det vil si økt fokus på underholdning og opplevelser i kulturpolitikken i Danmark og Norden for øvrig frem mot 2000-tallet.

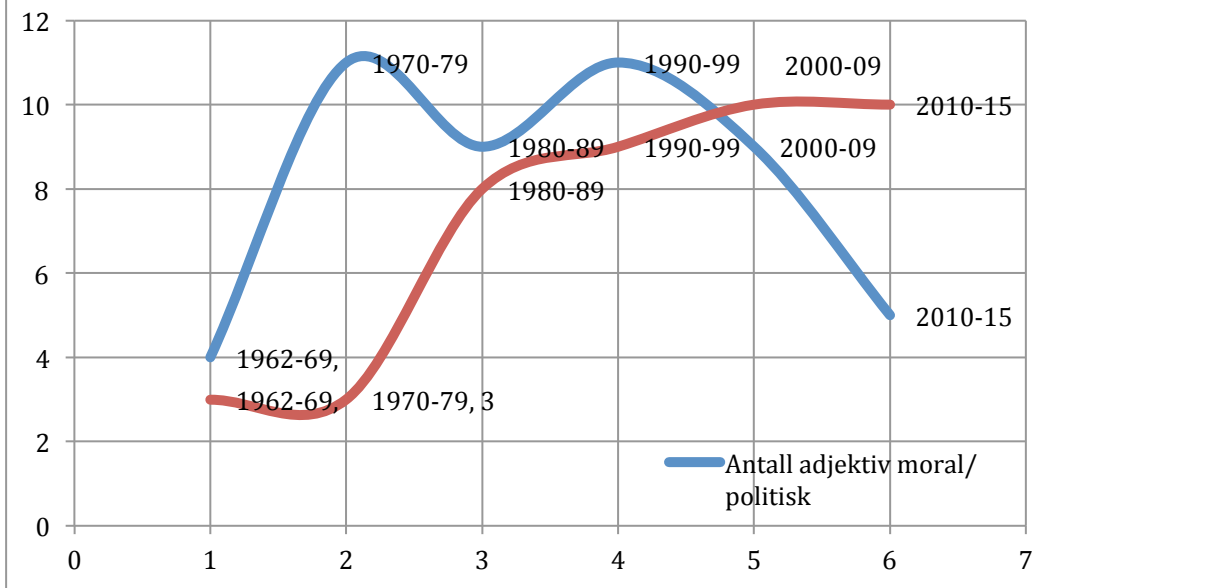
9.2.3. Dannelse og opplysning

Årsaken til at man får inntrykk av at (moralsk/politisk) dannelse og opplysning er mål for bedømmelseskomiteen, er den veldige bruken av det moralske/politiske kriteriet som begrunnelsestekstene signaliserer. I tillegg til målet om dannelse mener jeg at den hyppige forekomsten av historiske romaner blant vinnerne bygger opp om at opplysning også er et mål. 18 av 36 vinnerromaner er ifølge Nordisk råd selv historiske romaner. At antallet av romanene som vinner blir beskrevet som historiske romaner, stemmer dessuten overens med tendensene ellers i det litterære samfunnet i Skandinavia. I ”Bestsellere i velfærdssamfunnet” (2013) hevder Lars Handesten at den historiske romanen har vært ekstremt populær siden 1800-tallet og at den nådde sitt høydepunkt på 1980-tallet.

Å ha dannelse som mål passer inn i ”det humanistiske rationale”, som ifølge Skot-Hansen dominerte kulturpolitikken i Danmark og Norden på 1960-tallet. Men dersom vi ser på statistikken over vurdering ut ifra det moralske/politiske kriteriet nedenfor, ser vi at det var mer fokus på dette på 1970 – 90-tallet enn på 1960-tallet.

Vurdering ut ifra det moralske/politiske kriterium og intensitetskriteriet

De to linjediagrammene med statistikk fra kategoriene ”intensitet” og ”moralsk/politisk” viser en markant økning av bruken av det moralske/politiske kriteriet fra 1962–79, svingninger mellom 1970 og 1990 og en markant nedgang fra 1990. Samtidig øker som sagt bruken av intensitetskriteriet markant fra 70-tallet og flater ut rundt 2000. Utviklingen i grafen passer godt med Skot-Hansens teori om at kulturpolitikken i løpet av de siste hundre årene har operert i et spenn der opplysning og underholdning er ytterpunktene i et kontinuum (1999: 8). Nordisk råds kulturpolitikk (på grunnlag av min analyse) har fellestrekk med den danske og den nordiske kulturpolitikken for øvrig i og med at den fra 1960-tallet og frem til 2000-tallet har beveget seg fra at målet med kulturen er dannelse og opplysning til at målet i større grad er opplevelser eller underholdning.

10. Avslutning

Det finnes mange forestillinger om hva nordisk litteratur er og om ”den nordiske roman”. Én av dem er ”en historisk, realistisk og grensebrytende roman der melankolske mennesker lever i et dystert og barskt miljø og kjemper mot maktene i seg selv, i naturen eller i samfunnet” (se illustrasjonsbilde av Rasmus Bregnhøj).

Men ifølge blant andre den tidligere prisvinneren Gyrðir Eliasson og professor Inger Thorun Hjelmervik kan man ikke snakke om en egen nordisk romansjanger fordi utvalget av romaner som vinner er så mangfoldig at det ikke lar seg gjøre å plassere det under én hatt. Derimot er det lettere å danne seg en forestilling om for eksempel kinesisk litteratur for de som bor i Norden eller om nordisk litteratur for kineserne. Avstanden skaper en fellesbetegnelse. Men når man leter etter hva denne fellesbetegnelsen er, så ser vi, i følge analysen, at denne ofte bygges på en myte og ikke alltid på realiteter.

Odd Gaare ved Universitetet i Tromsø hevder at de som omtaler nordisk litteratur i paratekster bidrar i en mytologiseringsprosess. Nordisk råds bedømmelseskomité er en av de viktigste aktørene når det gjelder å konstituere en forestilling om ”den nordiske roman”. Gjennom å analysere de ulike nivåene fra ”Millers hierarki”, kan man få et inntrykk av hva slags forestilling juryen kan skape gjennom prisutdelingen og begrunnelsestekstene, eller eventuelt kommunikasjonshendelsen ”annonsering av og begrunnelse for vinneren av Nordisk råds litteraturpris”.

Begrunnelsestekstene, der troverdigheten ligger i ethos og pathos, inneholder de konstante og performative talehandlingene hyllest og anbefaling. I tillegg har tekstene et vagt, men høytidelig og poetisk språk, noe som skaper en avstand mellom juryen og publikum. Gjennom kommunikasjonshendelsen ”annonsering av og begrunnelse for vinneren av Nordisk råds litteraturpris”, kan bedømmelseskomiteen og Nordisk råd, som er prisens ”ansikt utad”, både skape et nordisk mesterverk og konstituere myten og forestillingen om

hva som er typisk for ”den nordiske roman”. Derfor er hvilke temaer som beskrives og hvilke vurderingskriterier som det legges til grunn for bedømmingen, essensielt.

Litteraturpriser skaper og bekrefter symbolsk verdi. Det er problematisk, eller kanskje til og med umulig å måle kunst (objektivt sett), men likevel arrangeres konkurranser ustanselig, og det finnes mange forslag på hvilke kriterier man kan ta i bruk når man skal vurdere litteratur. Analysen og drøftingen illustrerer hvordan den vestlige estetikken kjennetegnes av at mange kriterier tas i bruk når litteratur vurderes, eller som Mads Rosendahl Thomsen skriver i *Kanonistiske konstellationer*: ”Litteraturen er et system eller noget i verden som er meget mere end bare selve værkerne – litteratur forbinder alle slags ideer, fortællinger, udtryk og tegn” (2003: 197).

Analysen av adjektivbruken i begrunnelsestekstene viser først og fremst at juryen følger Nordisk råds egne kriterier for hva som skal til for å motta prisen. Men analysen viser også at bedømmelseskomiteen i høy grad vurderer på grunnlag av det moralske/politiske kriterium i tillegg til andre kriterier som er mindre dominerende. At juryen benytter seg av disse to kriteriene, i tillegg til andre kriterier, støtter opp om Bjerck Hagens poeng om at uoverensstemmelsen mellom estetiske kriterier og moralske/politiske og kognitive/teoretiske kriterier er en av de vanligste uoverensstemmelsene når man vurderer litteratur. Bruken av det moralske/politiske kriteriet sammen med intensitetskriteriet illustrerer også Beardsleys ”Principle of Non-Neutrality” om hvordan litteratur alltid er politisk og moralsk, samt Bjerck Hagens påpekning av at en vurdering alltid er basert på flere enn ett kriterium.

At det finnes så mange beskrivelser som vitner om bruk av det moralske/politiske kriteriet, skaper et inntrykk av at bedømmelseskomiteen verdsetter romaner som har en opplysende og dannende funksjon. Denne trenden går nedover etter år 1990, mens trenden hvor bedømmelseskomiteen verdsetter litteratur som har en underholdende funksjon eller som gir leseren opplevelser, går oppover etter år 2000. Dette er en trend man kan se i den nordiske kulturen og ellers i samfunnet (Skot-Hansen 1999, Pine og Gilmore 2008).

Naturskildringene og den nordiske (sorte) humoren blir ikke trukket frem i begrunnelsestekstene så mye som jeg hadde forventet. Ved å ha lite fokus på natur og humor i begrunnelsestekstene bryter bedømmelseskomiteen med to såkalte ”fellesnevnerer” i forestillingen om nordisk litteratur. Dette er overraskende, men jeg mener likevel at det styrker bedømmelseskomiteens autoritet fordi juryen har mer fokus på å vurdere på grunnlag av estetiske kriterier, slik som de ifølge vedtektene skal ha.

Gjennom begrunnelsestekstene bygger ikke bedømmelseskomiteen opp om klisjeen om ”den nordiske roman”, men skaper grovt sett en myte eller forestilling om nordiske romaner som historiske, komplekse, dannende og opplysende, intense, nyskapende og opplevelsesrike med et skarpt og vakkert språk der det er mye fokus på samfunnet og på individene i det.

Litteratur

- Alnes, Espen og Wangberg, Ida Søraunet. 2012. "Kritiserer nordisk råds litteraturpris. NRK. <<http://www.nrk.no/kultur/kritiserer-nordisk-litteraturpris-1.8044414>> Nedlastet 30.11.2015
- Andersen, Per Thomas. "Kritikk og kriterier". I: *Vinduet*, 3
- Austin, John Langshaw 1962. *How to do Things with Words*. Harvard University Press. Cambridge
- Aristoteles. 2013. *Retorik*. Platonselskabets skriftserie. Museum Tusulanums forlag: Overs. Thure Hastrup. Viborg
- Beardsley, Monrad. 1958. *Aestics: Problems in the philosophy of criticism*. Harcourt, Brace and World. New York
- Berge, Kjell Lars. 2002. "Å skape mening med tekst – et etterord om sakprosa og tekstvitenskap". *Den flerstemmige sakprosaen*. Tønnesson, Johan L. (red.). Bergen
- Bourdieu, Pierre. 1993. *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Overs: Richard Nice. Polity Press. Cambridge
- English, James F. 2008. *Economy of Prestige: Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value*. First Harvard University Press. Harvard
- Flagestad, Arvid. 2006. "Opplevelsesøkonomien på vei". *Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*. <<https://www.magma.no/opplevelsesoekonomien-paa-vei>> Nedlastet 22.11.15
- Gudjonsson, Hlynur. 2005. "Nation Branding". Palgrave Macmillan
- Hagen, Erik Bjerck. 2004. *Litteraturkritikk*. Universitetsforlaget. Oslo
- Hanna, Sonya og Rowley, Jennifer. 2008. "An analysis of terminology use in place branding". I *Place Branding and Public Diplomacy*. Palgrave Macmillan. Bangor
- Gaare, Odd. 2007. "Nordisk råds litteraturpris og det nordiske". *Lektorlektyre*. <http://gaare2.blogspot.dk/2007/04/nordisk-rds-litteraturpris-og-det_04.html> Nedlastet 10.09.15
- Genette, Gérard. 1991. "Introduction to the paratext". *New Literary History*. Vol. 22, No. 2. Overs: Marie Maclean. The Johns Hopkins University Press. Baltimore
- Genette, Gérard. 1997. *Paratexts – Thresholds of Interpretation*. [Fr. orig. 1987] Overs: Jane E. Lewin. Cambridge University Press. Cambridge
- Greenblatt, Stephen. "Mot en kulturens poetikk". [Eng. orig. 1986]. Overs. Eivind Røssak. *Moderne litteraturteori. En antologi*. Red. Kittang, Atle m.fl. 2008. Universitetsforlaget. Oslo

- Halliday, Michael.A.K. 1978. *Language as Social Semiotic. The Social Interpretation of Language and Meaning*. University Park Press. Baltimore
- Jamesson, Fredric. 2002. *A singular modernity: Essays on the ontology of the present*. Verso. London
- Kjærstad, Jan. 2015. "Hva gjør en roman god?". *Morgenbladet*.
<http://morgenbladet.no/boker/2015/11/hva-gjor-en-roman-god>. Nedlastet 25.11.15
- Lauritzen, Ellen Sofie. 2015. "Nordisk Gjesp". *Morgenbladet*.
 <<http://morgenbladet.no/2015/07/nordisk-gjesp>> Nedlastet 22.11.15
- Ledin, Per og Selander, Staffan. 2003. "Institution, text och genre". *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Boel Englund og Per Ledin (red.). Studentlitteratur. Lund
- Linneberg, Arild. 1992. *Norsk litteraturkritikks historie 1770 – 1940. Bind II: 1848-1870*. Universitetsforlaget. Oslo
- Mai, Anne-Marie (red.). 2013. *Kætttere, kællinger, kontormænd og andre kunstnere forfatterroller i den danske velfærdsstat*. Viborg. Syddansk Universitetsforlag.
- Miller, Carolyn. 1984. "Genre as Social Action". *Quarterly Journal of Speech* Nr. 70 1984.
 <https://wiki.umn.edu/pub/WrittenArguments/Resources/Miller_Genre_as_social_action.pdf> Nedlastet 30.11.2015
- Nordisk råd. "Om litteraturprisen". Ansvarlig: Louise Hagemann.
 <<http://www.norden.org/da/nordisk-raad/nordisk-raads-priser/nordisk-raads-litteraturpris/om-litteraturprisen>> Nedlastet 07.09.15
- Nordisk råd. 2009. "Stadgar". Ansvarlig: Louise Hagemann.
 <<http://www.norden.org/no/nordisk-raad/nordisk-raads-priser/nordisk-raads-litteraturpris/om-litteraturprisen/stadgar>> Nedlastet 01.09.15
- NRK. 2012. "Nordens beste bøker". Programleder: Siss Vik.
 <<https://tv.nrk.no/serie/bokprogrammet/MKTF01000612/06-03-2012>>
 Nedlastet 01.09.15
- Pine II, B.J. og J.H. Gilmore. 1999. *The experience economy. Work is theatre and every business a stage*. Harvard usiness School. Cambridge
- Rauk, Ingunn. 2014. "Det begynner å bli pinleg". NRK.
 <<http://www.nrk.no/kultur/bok/synest-det-er-pinleg-a-vere-nominert-til-stor-litteraturpris-1.12008769>> Nedlastet 24.11.15
- Sjklovskij, Viktor. 2003. "Kunsten som grep". [Rus. orig. 1916]. Overs: Sigurd Fasting. *Moderne litteraturteori. En antologi*. Red. Kittang, Atle m.fl. Universitetsforlaget. Oslo
- Skot-Hansen, Dorte. 1999. "Kultur til tiden – strategier i den lokale kulturpolitikk". *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* nr 1

Smidt, Jofrid Karner. 2011. "Litteratursosiologi og estetikk – Jan Mukařovský revisited".
Sakprosa. Vol. 3, Nr 2, Art. 1.
<<https://www.journals.uio.no/index.php/sakprosa/article/view/156>> Nedlastet
11.10.15

Winther, Tine Maria. 2008. "Den nordiske stemme". Politiken 02.02.2008
<<http://politiken.dk/kultur/boger/ECE467150/nordiske-stemmer/>> Nedlastet
17.11.2015

Vedlegg

Vedlegg 1: Oversikt over adjektiv kategorisert etter vurderingskriterier

Vedlegg 2: Oversikt over adjektiv kategorisert etter vurderingskriterier

Vedlegg 3: Oversikt over vinnerromaner og begrunnelsestekster

Vedlegg 1: Oversikt over adjektiv kategorisert etter vurderingskriterier

NB: Kategoriene glir inn i hverandre og adjektivenes plasseringer kan diskuteres.

Skarpt og saklig	Sensibilitet	Sjanger og skjønnhet	Størhet	Originalitet	Humor	Individ og samfunn	Geografi	Natur
<u>Konkret realistisk fremstilling</u> (1963)	<u>Hemmelig hetsfull stil</u> (1962)	<u>Episk verk</u> (1963) <u>Kvalifisert kunstnerlig</u>	<u>Stort historisk stoff</u> (1962)	<u>Egenartet saklighetens poesi</u> (1968)	<u>Ironisk stil</u> (1962)	<u>Historisk tilstand</u> (1973)	<u>Norsk by</u> (1989)	<u>Storslagne natur</u> (1992)
<u>Lydhør stil</u> (1964)	<u>Gestalter sjelelige realiteter</u> (1964)	<u>Mektig uttrykk</u> (1969) <u>Av kunstnerlig rang</u> (1965)	<u>Mektig visjon</u> (1963)	<u>Nyskapende språk</u> (1978)	<u>Humoristisk skildring</u> (1973)	<u>Kritisk studie</u> (1965)	<u>Mindre by</u> (1989)	<u>Magisk landskap</u> (1988)
<u>Nyansert undersøkelse</u> (1969)	<u>Betvingende visjon</u> (1964)	<u>Kunstnerlig betydelig gestaltning av et barns opplevelsesverden</u> (1973)	<u>Frodig og</u>	<u>Nyskapende uttrykksformer</u> (1988)	<u>Fremmaner med munter ironi</u> (1980)	<u>Allmenntret skildring</u> (1965)	<u>Nordvestre Islands</u> (1992)	<u>Nordisk vinternatur</u> (1964)
<u>Saklighetens poesi</u> (1968)	<u>Psykologisk studie</u> (1970)	<u>Med episk frimodighet</u> (1975)	<u>fargerikt bilde</u> (1965)	<u>Nyskapende form</u> (1991)	<u>Humorfylt stil</u> (1985)) <u>Romane n er</u>	<u>Personlig budskap</u> (1965)		
<u>Varsomt løfter frem</u> (1982)	<u>Sensuell skildring</u> (1973)	<u>Fabulende fantasi</u> (1978)	<u>Sterk indre og ytre spenning</u> (1968)	<u>Nyskapende roman</u> (1992)	<u>underholdende i sin spennin</u> g(1993)	<u>Ytre spenning</u> 1968)		
<u>Knapp</u> (1985)	<u>Drastisk realisme</u> (1987)	<u>Mytisk dimensjon</u> (1980)	<u>Rik språkfantasi</u> (1970)	<u>Nyskapende stil</u> (2001)		<u>Indre spenning</u> (1968)		
<u>Nyansert skildring</u> (1987)	<u>Følsomt språk</u> (1987)	<u>Islandsk fortellertradisjon</u> (1988)	<u>Historisk sakkunnskap</u> (1971)	<u>Usedvanlig nyansert skildring</u> (1987)		<u>Problematisk kapittel</u> (1969)		
<u>Skarpt språk</u> (1997)	<u>Intensiv innlevelse</u> (1993)	<u>Poetisk skjønnhet</u> (1992)	<u>Detaljrik skildring</u> (1973)	<u>Uprøvd og grensesprengende form</u> (1991)		<u>Moderne kvinneskjebne</u> (1970)		

Romanen spenner i sin <u>nyanserte rikdom</u> (2002)	<u>Hemmelig</u> e rom i leseren (1994)	Poetisk galskap (1995)	<u>Uuttømmelig</u> fabulering sglede (1980)	<u>Djerv</u> roman(1992)	<u>Sosiale, moralistiske</u> kriser i det <u>borgerlige</u> samfunnet (1970)
<u>Stillegåen</u> de språk (2009)	<u>Fascineren</u> de historie (2005)	<u>Poetisk</u> språk (2009)	Som <u>mangefas</u> <u>ett</u> ert reflekterer (1988)	<u>Eksperimenterende</u> roman(1992)	<u>Rike</u> landene (1971)
<u>Eksakt og</u>	<u>Brennende</u> roman (2007)	Lyrisk (1992)	Ordenes <u>doble</u> og <u>flerfoldige</u> innhold (1991)	(Romanen er) en <u>moderne</u> vekkerklokke (1994)	<u>Fattige</u> landene (1971)
<u>drabbende</u> språk(2010)	<u>Febrilsk</u> <u>vibrerende</u> prosa (2007)	Smukt (1997)	<u>Komprom</u> <u>issløs</u> roman (1993)		<u>Moralsk</u> frimodighet (1975)
<u>Stilferdig,</u> <u>presis,</u>	<u>Språklig</u> lyst (2007)	Gestaltskappende (1962, 1963)	<u>Rik</u> i sin spenning (1993)	Fornyelse av den <u>biografiske</u> sjangeren (1997)	<u>Motsetningsfull</u> tid (1975)
<u>ettertenksom</u> prosa(2012)	<u>Sviende</u> oppgjør (2007)	Motiv fra islandske folkesager (2005)	<u>Rike</u> leseglede (2001)	<u>Original</u> stil (2001)	<u>Moderne</u> industrisamfunn (1978)
<u>Strukturelt</u> <u>bevisste</u> roman: (2004)	<u>Medrivende</u> epos (2013)	Romantisk fortellerkunst (2005)	<u>Nyanserte</u> rikdom (2002)	<u>Spenstig</u> språk (1989)	<u>Opprinnelig</u> jordbruksamfunn (1978)
<u>Bevisst</u> innstilling til historien (2015)					
<u>Realistisk</u> fortellerkunst (1978)	<u>Stemnings</u> <u>mettet</u> prosa (2014)	Romanen balanserer <u>skikkelig</u> på grensen mellom poesi og prosa (2005)	Roman med <u>mange</u> bunner (2007)	<u>Fri</u> fiksjon (2007)	<u>Menneskelige</u> erfaringer (1980)
<u>Dokument</u> <u>erbart</u> materiale (2007)	<u>Spennings</u> <u>skapende</u> element (2015)	Sjeldent <u>godt</u> eksempel på hvordan formmessig nyskaping (2015)	<u>To</u> tidsplan (2010)	<u>Sjeldent</u> <u>godt</u> eksempel (2015)	<u>Menneskelig</u> verdighet (1982)

<u>Litterær</u> (2015)	<u>Forgrenet</u> verk (2013)	<u>Formmessig</u> nyskaping (2015)	<u>Avvist</u> menneske (1982)
Kristen visjonsdik tning (2015)		<u>Leken</u> innstilling til historien (2015)	<u>Gammel</u> samfunnsordni ng (1985)
<u>Poetiske</u> kvaliteter (2015)		<u>Egen</u> stil(2015)	<u>Ny</u> samfunnsordni ng (1985)
<u>Poetiske</u> bilder (2015)			<u>Konfliktfylte</u> (1985)
			<u>Utnyttede</u> tyskerungen (1987)
			<u>Ung kvinne</u> (1987)
			En dommers <u>skjebnesvangre</u> reise (1988)
			<u>Indre</u> brytninger (1988)
			<u>Samisk</u> kulturhistorie (1991)
			<u>Vanskelig å</u> finne en sannhet (1992)
			<u>Ulike sosiale</u> grupper (1993)
			<u>Ensomme</u> mennesker (1993)
			<u>Helende krefter</u> (1994)
			<u>Gode fedre</u> (1994)
			<u>Overdreven</u> morskjærighet (1994)
			<u>Hardhendt</u> strukturforvand ling (1994)

Allmenn
betydning
(1997)

Særegent
individuelle
(1997)

Moderne
kunstnereksiste
ns (1997)

Skifter mellom
det realistiske
og det

fantastiske
(2002)

Nordiske
velferdssamfun
net (2004)

Nåtidens
spørsmål
(2005)

Tradisjonelle
mannsrollen
(2005)

Ekstremfeminis
tisk ikon (2007)

På mange
måter tragiske
skjebne (2007)

Ulike
undertrykkelses
mekanismer
(2007)

Det
individuelle får
allmenn appell
(1997)

Nordiske
velferdssamfun
net (2004)

Samfunnskritis
ke roman
(2004)

Tragisk skjebne
(2007)

Flere livskriser
(2009)

Fragmentert
erindringsarbei
d (2009)

Vanskelig å få
sagt (2009)

Det som er
nødvendig å si
(2009)

Det enkelte
menneske
(2010)

Dramatisk
fortid (2012)

Eldre kvinnes
(2012)

Antikolonialisti
sk (2013)

Kritisk
øyeblikk
(2014)

Vedlegg 2: Oversikt over adjektiv kategorisert etter vurderingskriterier

NB: Kategoriene glir inn i hverandre og adjektivenes plasseringer kan diskuteres.

Kompleksitet	Intensitet	Integritet	Kognitivt /teoretisk	Genetisk	Politisk/moralsk	Natur	Geografi	Oppriktig/virkelighet
<u>Hemmeli</u> <u>ghetsfull</u> stil (1962)	<u>Stort</u> historisk stoff (1962)	<u>Med</u> <u>gestaltska</u> <u>pende</u> kraft	<u>Historisk</u> stoff (1962)	<u>Mytisk</u> dimensjo n (1980)	<u>Kritisk</u> studie (1965)	<u>Storslagn</u> <u>e natur</u> (1992)	<u>Nordvestr</u> <u>e Islands</u> (1992)	<u>Konkret</u> fremstilli ng (1963)
<u>Ironisk</u> stil (1962)	<u>Mektig</u> visjon (1963)	<u>løfter</u> fram (1962)	<u>Psykologi</u> sk studie (1970)	<u>Islandsk</u> fortellertr adisjon (1988)	<u>Allmennr</u> <u>ettet</u> skildring (1965)	<u>Magisk</u> landskap (1988)	<u>Finske</u> forfattere n (2014)	<u>Realistisk</u> fremstilli ng (1963)
<u>Hemmeli</u> <u>ge rom</u> (1994)	<u>Betvingen</u> <u>de visjon</u> (1964)	<u>Gjengitt</u> med en <u>gestaltska</u>	Historisk sakskunns kap (1971)	<u>Samisk</u> kulturhist orie (1991)	<u>Personlig</u> budskap (1965)	<u>Mindre</u> <u>norsk by</u> (1989)	<u>Lydhør</u> stil (1964)	
<u>Frodig</u> og <u>fargerikt</u> bilde (1965)	<u>Sterk</u> indre og ytre spenning (1968)	<u>pende</u> kraft (1963)	<u>Historisk</u> tilstand (1973)	<u>Historisk</u> tilstand <u>Biografis</u> <u>ke</u> sjangeren (1997)	<u>Problematis</u> k kapittel i etterkrigst idens historie (1969)		<u>Realistisk</u> fortellerk unst (1978)	
<u>Nyansert</u> (1969)	<u>Egenartet</u> saklighet ns poesi (1968)	(1963) Studie av <u>kunstnerli</u> <u>g rang</u> (1965)	betydende gestaltning (1973)	Motiv fra <u>islandske</u> folkesaga er (2005)	<u>Moderne</u> kvinneskj ebne (1970)		<u>Eksakt</u> språk (2010)	
<u>Rik</u> språkfant asi (1970)	<u>Varsomt</u> løfter fram (1982)	<u>Kvalifiser</u> t <u>kunstnerli</u> g uttrykk (1969)	<u>Fabulere</u> <u>de fantasi</u> (1978)	<u>Romantis</u> <u>k</u> fortellerk unst (2005)	<u>Sosiale,</u> <u>moralistis</u> <u>ke kriser i</u> det <u>borgerlige</u> samfunne t (1970)		<u>Presis</u> prosa (2012)	
<u>Detaljrik</u> skildring (1973)	<u>Uttømm</u> <u>elig</u> fabulering sglede (1980)	<u>Knapp</u> stil (1985)	<u>Dokumen</u> <u>terbart</u> materiale (2007)	<u>Kristen</u> visjonsdik tning (2015)	<u>Sosiale,</u> <u>moralistis</u> <u>ke kriser i</u> det <u>borgerlige</u> samfunne t (1970)		<u>Bevisst</u> roman (2004)	
<u>Nyansert</u> skildring (1987)	<u>Stillegåen</u> <u>de språk</u> (2009)	<u>episk</u> frimodigh et (1975)	<u>Ettertenks</u> <u>om prosa</u> (2012)	<u>Kristen</u> visjonsdik tning (2015)	<u>Sosiale,</u> <u>moralistis</u> <u>ke kriser i</u> det <u>borgerlige</u> samfunne t (1970)		<u>Rike</u> landene (1971)	
<u>Som</u> <u>mangefas</u> <u>ettert</u> reflektere r (1988)	<u>Drabbend</u> <u>e språk</u> (2010)	<u>Poetisk</u> skjønnhet (1992)	<u>Bevisst</u> innstilling til historien (2015)		<u>Fattige</u> landene (1971)		<u>Med</u> <u>moralsk</u> frimodigh et (1975)	
<u>Ordenes</u> <u>flerfoldig</u> e og doble innhold (1991)	<u>Stillferdig</u> prosa (2012)	Beskriver på en <u>lyrisk</u> måte (1992)			<u>Med</u> <u>moralsk</u> frimodigh et (1975)		<u>Motsetnin</u> <u>gsfull tid</u> (1975)	
<u>Rik i sin</u> spenning (1993)	<u>Sensuell</u> skildring (1973)	<u>Poetisk</u> språk (1997)			<u>Moderne</u> <u>industri</u> <u>mfunn</u> (1978)		<u>Opprinnel</u> <u>ig</u> jordbruks samfunn (1978)	
<u>Forener</u> <u>ytre og</u> <u>indre</u> spenning (1968)	<u>Nyskapen</u> <u>de språk</u> (1978)	Poetiske kvaliteter (2015)			<u>Opprinnel</u> <u>ig</u> jordbruks samfunn (1978)		<u>Menneske</u> lige <u>lige</u>	
<u>Indre</u> brytninge	<u>Fremman</u> er en bygds liv og menneske lige erfaringer	<u>Spennin</u> <u>g</u> <u>sskapende</u> elementer forenes med <u>poetiske</u>			<u>Opprinnel</u> <u>ig</u> jordbruks samfunn (1978)		<u>Menneske</u> lige <u>lige</u>	

r (1988)	med	bilder	erfaringer
<u>Romanen</u>	<u>munter</u>	(2015)	(1980)
spenner i	ironi	<u>Godt</u>	<u>Menneske</u>
sin	(1980)	eksempel	<u>lig</u>
<u>nyanserte</u>	<u>Humorfylt</u>	på	verdighet
rikdom	<u>lt stil</u>	hvordan	(1982)
(2002)	(1985)	formmess	<u>Avvist</u>
<u>Realistisk</u>	<u>Drastisk</u>	ig	menneske
<u>e</u> (2002)	realisme	nyskaping	(1982)
<u>Fantastisk</u>	(1987)	kan gå	<u>Gammel</u>
<u>e</u> (2002)	<u>Følsomt</u>	hånd i	samfunns
Romanen	språk	hånd med	ordning
balanserer	(1987)	et innhold	(1985)
<u>skikkelig</u>	Usedvanli	som	<u>Ny</u>
på	g (1987)	(2015)	samfunns
grensen	<u>Nyskape</u>		ordning
mellom	<u>de</u>		(1985)
poesi og	uttrykksfo		<u>Konfliktf</u>
prosa	rmer		<u>ylte</u>
(2005)	(1988)		skjebnen
Roman	<u>Spentig</u>		(1985)
med	språk		<u>Utnyttede</u>
<u>mange</u>	(1989)		tyskerung
bunner	<u>Nyskape</u>		en (1987)
(2007)	<u>de form</u>		<u>Ung</u>
<u>To</u>	(1991)		kvinne
tidsplan	<u>Uprøvd</u>		(1987)
(2010)	form		En
<u>Fragment</u>	(1991)		dommers
<u>ert</u>	<u>Grensespr</u>		skjebnesv
erindrings	<u>engende</u>		angre
arbeid	form		reise
(2009)	(1991)		(1988)
<u>Forgrenet</u>	<u>Nyskape</u>		Vanskelig
verk	<u>de roman</u>		å finne en
(2013)	(1992)		sannhet
	<u>Djerv</u>		(1992)
	roman		<u>Komprom</u>
	(1992)		<u>issløs</u>
	<u>Eksperim</u>		roman
	<u>enterende</u>		(1993)
	bok		Ulike
	(1992)		sosiale
	<u>Underhol</u>		grupper
	<u>dende i</u>		(1993)
	sin		<u>Ensomme</u>
	spenning		menneske
	mellom		r (1993)
	stoff og		<u>Helende</u>
	form		krefter
	(1993)		(1994)
	<u>Intensiv</u>		<u>Gode</u>
	innlevelse		fedre
	(1993)		(1994)
	(romanen		<u>Overdrev</u>
	) er en		<u>en</u>
	<u>moderne</u>		morskjærl
	vekkerklo		ighet
	kke		(1994)
	(1994)		<u>Hardhend</u>

Poetisk
galskap
(1995)
Skarpt
språk
(1997)
Original
og
nyskapen
de stil
(2001)
Fascinere
nde
historie
(2005)
Fri
fiksjon
(2007)
Brennend
e roman
(2007)
Vibrerend
e prosa
(2007)
Enorm
energi
(2007)
Språklig
lyst
(2007)
Romanen
er et
sviende
oppgjør
(2007)
Medriven
de epos
(2013)
Stemning
smettet
prosa
(2014)
Kristen
visjonsdik
tning
forenes
med
spennings
skapende
element
(2015)
Egen
litterær
form
(2015)
Sjeldent
godt
eksempel
på
hvordan

t
strukturfo
rvandling
(1994)
Allmenn
betydning
(1997)
Særegent
individuel
le
(1997)
Moderne
kunstnere
ksistens
(1997)
Nordiske
velferdssa
mfunnet
(2004)
Nåtidens
spørsmål
(2005)
Tradisjon
elle
mannsroll
en (2005)
Ekstremfe
ministisk
ikon
(2007)
Individuel
le (1997)
Nordiske
velferdssa
mfunnet
(2004)
Samfunns
kritiske
(2004)
På mange
måter
tragiske
skjebne
(2007)
Ulike
undertryk
kelsesme
kanismer
(2007)
Vanskelig
å få sagt
(2009)
Flere
livskriser
(2009)
Det som
er
nødvendi
g å si
(2009)

formmess
ig
nyskaping
(2015)
Leken
innstilling
(2015)
Helt egen
litterære
form
(2015)

Det
enkelte
menneske
(2010)
Dramatis
k fortid
(2012)
Eldre
kvinnes
(2012)
Antikolon
ialistisk
verk
(2013)
Kritisk
øyeblikk
(2014)

Vedlegg 3: Oversikt over vinnerromaner og begrunnelsestekster

1962: Eyvind Johnson – Sverige. *Hans nådes tid*

Nordiska rådets litteraturpris 1962 går till Eyvind Johnson för romanen "Hans nådes tid", som med gestaltskapande kraft och i en hemlighetsfull, ironisk stil lyfter fram ett stort historisk stoff till en spegel för vår tid.

1963: Väinö Linna – Finland - *Täällä Pohjantähden alla (Söner av ett folk)*

Nordiska rådets litteraturpris för år 1963 har tilldelats Väinö Linna för tredje delen av hans roman "Täällä Pohjantähden alla" (Söner av et folk), en mäktig vision av Finlands nyare historia, återgiven med gestaltskapande kraft i en konkret realistisk framställning. Skildringen avslutar ett stort episkt verk av betydelse för idédebatten i de nordiska länderna.

1964: Tarjei Vesaas – Norge – *Is-Slottet*

Nordiska rådet litteraturpris tilldelas 1964 Tarjei Vesaas för den i nordisk vinternatur förankrade romanen "Is-slottet", som i en lyhörd stil gestaltar själsliga realiteter till en betvingande vision av människans ensamhet och sökande efter gemenskap.

1965: Olof Lagercranz – Sverige - *Från helvetet till paradiset*

"Från helvetet till paradiset" är en kritisk studie av konstnärlig rang, en modern diktares tolkning av ett klassiskt verk, vilken tillika förmedlar ett personligt budskap.

1965: William Heinesen - Færøyene – *Det gode håb*

"Det gode håb", en roman från Färöarna på 1600-talet, ger en frodig och färgrik bild av en krisperiod i nordisk historia och samtidigt en allmängiltig skildring av kampen mellan rättvisa och förtryck.

1968: Per Olov Sundman – Sverige – *Ingenjör Andréés luftfärd*

Romanen, "Ingenjör Andréés luftfärd", förenar stark inre och yttre spänning med en egenartad saklighetens poesi.

1969: Per Olov Enquist – Sverige – *Legionerärna*

Romanen är ett kvalificerat konstnärligt uttryck för en modern människas försök att förstå sin egen och sin samtids situation genom en rikt nyanserad undersökning av ett problematiskt kapitel i efterkrigstidens nordiska historia.

1970: Klaus Rifbjerg – Danmark - *Anna (jeg) Anna*

Efter omröstning beslöt kommittén utdela Nordiska rådets litteraturpris för år 1970 till Klaus Rifbjerg för hans roman "Anna (jeg) Anna", en psykologisk studie av ett modernt kvinnoöde,

som skapats med inlevelse och rik språkfantasi och som ger en bild av sociala och moraliska kriser i det borgerliga samhället.

1971: Thorkild Hansen – Danmark - *Slavernes øer*

Efter omröstning beslöt kommittén utdela Nordiska rådets litteraturpris för år 1971 till Thorkild Hansen för hans trilogi "Slavernes kyst", "Slavernes skibe", "Slavernes øer", där han med historisk sakkunskap och konstnärlig kraft har levandegjort ett exempel på de rika ländernas utsugning av de fattiga länderna.

1973: Veijo Meri - Finland - *Kersantin poika (Sergeantens pojke)*

"Sergeantens pojke" innehåller en konstnärligt betydande gestaltning av ett barns upplevelsevärld. Samtidigt återspeglar berättelsen ett hotfullt historiskt läge strax före andra världskriget. Meri ger liksom i sitt tidigare författarskap en detaljrik, humoristisk och sensuell skildring av natur och människor.

1975: Hannu Salama – Finland - *Siinä näkijä missä tekijä (Kommer upp i tö)*

Nordiska rådets litteraturpris 1975 har tilldelats den finske författaren Hannu Salama för hans roman "Siinä näkijä missä tekijä" (Kommer upp i tö) i vilken han med episk och moralisk frimodighet skildrar en motsättningsfull tid i sitt lands historia.

1978: Kjartan Fløgstad – Norge – *Dalen Portland*

Den skildrar med ett nyskapande språk människor som påverkas av motsättningarna mellan en ursprunglig jordbrukarmiljö och ett modernt industrisamhälle. Romanen präglas både av realistisk berättarkonst och fabulerande fantasi.

1980: Sara Lidman – Sverige – *Vredens barn*

Sara Lidman frammanar här en hel bygds liv och mänskliga erfarenheter med kärlek, ömsinnet, munter ironi och en outtömlig fabuleringsglädje, som ger berättelsen en mytisk dimension.

1982: Sven Delblanc – Sverige – *Samuels bok*

Efter presentation av de nominerade verken och efter omröstning beslöt kommittén tilldela den svenske författaren Sven Delblanc 1982 års litteraturpris för hans roman "Samuels bok" i vilken han ur det förgångna varsamt lyfter fram en förkastad människa och hans familj och med kärlek och vrede ger röst åt människor i kamp för sin mänskliga värdighet."

1984: Göran Tunstström – Sverige – *Juleoratoriet*

Efter presentation av de nominerade verken och efter omröstning beslöt kommittén tilldela den svenske författaren Göran Tunstström 1984 års litteraturpris för hans roman "Juleoratoriet" i vilken han fogar samman människoöden som stämmor i ett körverk och gestaltar möjligheten att ur kaos skapa världen på nytt.

1985: Antti Tuuri – Finland - *Pohjanmaa (En dag i Österbotten)*

”I sin roman "Pohjanmaa" (En dag i Österbotten) beskriver Antti Tuuri i en knapp, humorfylld stil och med bakgrund i konfliktfyllda skeden i Finlands historia kontrasten mellan en gammal samhällsordning och en ny samt motsättningar mellan generationer och mellan man och kvinna.”

1987: Herbjørn Wassmo - Norge – *Hudløs Himmel*

"Hudløs himmel" är tredje delen i romansviten om 'tyskerungen' Tora, den utnyttjade, som vinner styrka att leva vidare genom andra. Romanen är en osedvanligt nyanserad skildring av en ung kvinna, skriven på ett känsligt språk och samtidigt med drastisk realism.”

1988: Thor Vilhjálmsson *Grámosinn glóir (Gråmossan glöder)*

På ett språk som förenar isländsk berättartradition med nyskapande uttrycksformer skildras en domares ödesmättade resa genom ett magiskt landskap som mångfasetterat reflekterar den inre brottningen med tillvarons grundfrågor om skuld och ansvar, dikt och verklighet.

1989: Dag Solstad – Norge – *Roman 1987*

”Dag Solstad skildrer i et spenstig språk med ironi, letthet og medfølelse 1968-generasjonens utvikling, feiltagelser og skjebner i en mindre norsk by.”

1991: Nils Aslak Valkepäa – Det samiske språkområdet - *Beaivi, áhčážan (Solen, min far)*

Forfattern har skapt et verk som knytter sammen fortid og nåtid, dokumentasjon og fiksjon i en form som er uprøvd og nyskapende. Boka gir uttrykk for samisk kulturhistorie og viser leserne rikdommene ved det samiske språket. Ordenens doble og flerfoldige innhold inspirerer leseren til refleksjon, gir samene tro og stolthet på vegne av språket og virker grensesprengende på all endimensjonaliserende språkbruk.

1992: Friða Á. Sigurðardóttir - Ísland - *Meðan nóttin líður (Medan natten lider)*

Romanen är djärv, nyskapande och har samtidigt en poetisk skönhet. Verket går tillbaka till det förgångna i sökandet efter livsvärden, som har ett budskap till det vår samtid. Den utspelas delvis i nordvästra Islands storslagna natur och naturskildringen är en del av textens magi. Boken försöker inte ge en illusion av att vi fullständigt kan förstå våra förfäders verklighet. Den sätter ett frågetecken för en är samtidigt experimenterande. Friða Á. Sigurðardóttir beskriver i denna bok på ett lyriskt sätt vårt behov av historia och berättelser och belyser hur svårt det är att finna fram till en enhetlig sanning om liv och konst.

1993: Peer Hultberg – Danmark – *Byen og verden*

"Byen og Verden" är en kompromisslös roman, rik och underhållande i sin spänning mellan stoff och form. Med staden Viborgs röst berättas till synes sakligt om invånarna i olika socialgrupper i ett hundratal miniromaner från födelse till död. En intensiv inlevelse i varje enskilt öde där några möter varandra och andra förblir ensamma.

1994: Kerstin Ekman – Sverige – *Händelser vid vatten*

"Händelser vid vatten" är en modern väckarklocka. Spänningen skapas kring hur människorna bryter ner varandra – och naturen – i de hårdhanta strukturomvandlingarnas tid. De helande krafterna visar sig när det goda i fäderna avlöser den överdrivna moderskärleken som låser personerna i ett ödesdrama. Det är en bok som ständigt avslöjar nya hemliga rum – också i läsaren.

1995: Einar Már Guðmundsson - *Englar alheimsins (Universums änglar)*

Med poetisk galskab opleves civilisationen og verden gennem den psykiatriske patients sind. Humoren fremhæver alvoren. Ironien er klædt i naivitetsens slør. Romanen åbner for indsigt i den virkelighed, som vi har vænnet os til at kalde normal.

1997: Dorrit Willumsen – Danmark – *Bang. En roman om Herman Bang.*

Dorrit Willumsens roman om Herman Bang er en fornyelse af den biografiske genre. Med et skarpt og smukt sprog løfter hun temaet om den moderne kunstnereksistens til et niveau, hvor det særegent individuelle får almen betydning og appel.

2001: Jan Kjærstad – Norge – *Oppdageren*

I romanen følger vi Jonas Wergeland på en oppdagelsesreise gjennom Norge, som også er en reise i vår nære fortid. Kjærstads stil er dypt original og nyskapende, og teksten gir leseren både store utfordringer og rike lesegleder.

2002: Lars Saabye Christensen – Norge – *Halvbroren*

Romanen spänner i sin nyanserade rikedom över flera generationers historia och skiftar mellan det realistiska och fantastiska. Berättelsen om Barnum Nilsen och hans bror Fred har en grundton av avstånd, förlust och sorg men rymmer försonande drag av humor, vänskap och svart hopp.

2004: Kari Hotakainen – Finland - *Juoksuhaudantie (Löppgrävsvägen)*

Kari Hotakainen tilldelas Nordiska rådets litteraturpris för sin samhällskritiska, strukturellt medvetna roman. Den skildrar upplösningen av det nordiska välfärdssamhället, parodierar och ironiserar sin samtid och inte minst den traditionella mansrollen.

2005: Sjón – island – *Skugga-Baldur*

"Skugga-Baldur" balanserar skickligt på gränsen mellan poesi och prosa. Romanen väver samman motiv från isländska folksånger, romantisk berättarkonst och en fascinerande historia, där nutidens etiska frågor framträder.

2007: Sara Stidsberg – Sverige – *Drömfakulteten*

"Drömfakulteten" är en brinnande roman med många bottnar. Berättelsens nav utgörs av den extrem-feministiska ikonen Valeri Solanas och hennes på många sätt tragiska livsöde. Stridsberg blandar dokumentärt material och fri fiktion i en febrigt vibrerande prosa.

Drömfakulteten bär underrubriken ”tillägg till sexualteorin”, och romanen är en svidande uppgörelse med de olika förtryckarmekanismer som verkar i samhället. Sitt allvarliga ämne till trots är Drömfakulteten en roman som bärs fram av en enorm energi och språklig lusta.

2009: Per Petterson – Norge – *Jeg forbanner tidens elv*

I romanen beskriver hovedpersonen opplevelsene sine og sitt fragmenterte erindringsarbeid med flere livskriser i egen familie. I et poetisk og stillegående språk formidler Petterson hvor vanskelig det er å få sagt det som føles mest nødvendig å si til hverandre.

2010: Sofi Oksanen – Finland/Estland - *Puhdistus (Utrensning)*

Sofi Oksanens roman "Utrensning" utspelar sig på två tidsplan i Estland, men dess teman kärlek, svek, makt och maktlöshet är tidlösa. Med ett sällsynt exakt och drabbande språk beskriver Oksanen vad historien gör med den enskilda människan och historiens närvaro i nuet.

2012: Merete Lindstrøm – Norge – *Dager i stillhetens historie*

I en stillferdig, presis og ettertenksom prosa beretter Lindstrøm om hvordan en dramatisk fortid langsomt bryter inn i en eldre kvinnes liv og bevissthet.

2013: Kim Leine – Danmark – *Profetene i Evighetsfjorden*

Der et tale om et medrivende epos om undertrykkelse og oprør, et antikolonialistisk og vidt forgrenet værk, der fantaserer over mennesket som krop og tanke.

2014: Kjell Westö - *Hägring 38*

Den finländske författaren Kjell Westö fick Nordiska rådets litteraturpris för romanen "Hägring 38" eftersom den "på strämningsmättad prosa levandegör ett kritiskt ögonblick i Finlands historia med bäring på vår samtid"

2015: Jon Fosse – *Andvake-trilogien*

Årets prisvinnare är ett sällsynt gott exempel på hur formmässigt nyskapande kan gå hand i hand med ett innehåll som förmår beröra tvärs över tid och plats. I en prosaberättelse med klart poetiska kvaliteter och med en medveten och lekfull inställning till historien berättas en kärlekshistoria som spänner över alla och inga tider. Författaren har som få andra förmågan att utmejsla en helt egen litterär form. Klangbotten från Bibeln och kristen visionsdiktning förenas med spänningsskapande element och poetiska bilder på ett sätt som öppnar berättelsen om två människor, som älskar varandra, gentemot världen och historien.